

VOIMAVARAISTAVAN VALOKUVAUKSEN TYÖPAJA
ERITYISPÄIVÄKESKUS STOORI & SALLIN NAISASIAKKAILLE

Karoliina Helle ja Jenni Kääriäinen
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma
Sairaanhoitaja (AMK)

TIIVISTELMÄ

Helle, Karoliina & Kääriäinen, Jenni. Voimavaraistavan valokuvauksen työpaja erityispäiväkeskus Stoori & Sallin naisasiakkaille. Syksy 2013, 57 sivua, 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma, sairaanhoitaja (AMK).

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tuotteena oli voimavaraistavan valokuvauksen työpaja ja malli sen toteuttamisesta Helsingin Diakonissalaitoksen erityispäiväkeskus Stoori & Sallin naisasiakkaille. Opinnäytetyön tavoitteena oli järjestää Stoori & Sallin tavoitteita tukevaa toimintaa naisasiakkaille valokuvaustyöpajan muodossa.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Stoori & Sallin työntekijöiden kanssa syksyllä 2013. Työpajatyöskentelyssämme annoimme asiakkaille kertakäyttökamerat kuvaamiseen teemalla ”Minun arkeni”. Valmiista kuvista asiakkaat kokosivat itselleen kansiot. Työpaja kesti neljä tapaamiskertaa.

Voimavaraistava valokuvaustyöpaja keräsi eri-ikäisiä, erilaisilla taustoilla varustettuja naisia yhteen ja aktivoi henkilöitä, jotka eivät aiemmin olleet osallistuneet Stoori & Sallin toimintaan. Valokuvien katselu herätti asiakkaissa ajatuksia omasta elämästä ja arjesta. Työpajaan osallistuneet naiset kokivat työpajatyöskentelyn myönteisenä ja arvioimme työskentelyn tukeneen Stoori & Sallin tavoitteita naisten kanssa tehtävän työn suhteen.

Sitoutumisen tiedetään olevan ongelmallista tässä asiakasryhmässä. Tästä syystä voidaan kyseenalaistaa sopiiko tämän kaltainen työskentely jatkossa juuri tämän asiakasryhmän kanssa työskentelyyn, vai olisiko lyhyempikestoinen työskentely tarkoituksenmukaisempaa. Valokuvaustyöpajan etuna on sen helppo toteutettavuus pienillä resursseilla. Yksi työntekijä voi toimia ohjaajana ja materiaalit ovat hankittavissa pienellä budjetilla.

Asiasanat: toiminnallisuus, naistyö, päihdetyö, voimaantuminen

ABSTRACT

Helle, Karoliina & Kääriäinen, Jenni. Empowering Photographing Workshop for Special Day Centre Stoori & Salli's Female Customers. 57 pages, 2 appendices. Language: Finnish. Autumn 2013.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Nursing, Option in Nursing. Degree title: Nurse.

The aim of this functional thesis was to produce a model of a workshop where photography is used as a method of empowering. The workshop was planned for the female customers of Helsinki Deaconess Institutes special day centre Stoori & Salli. The Day centre, Stoori & Salli, is a low-threshold service for people with substance abuse problems, socially excluded people and those in danger of becoming so. The aim was to offer an activity that supports the objectives of Stoori & Salli's work, utilizing photography in a workshop.

The photography workshop was held in cooperation with Stoori & Salli's employees in the autumn of 2013. The content of the workshop consisted of giving the customers a single use camera for photographing according to the theme "My Everyday Life". From the developed photographs the customers compiled their own photo albums. The duration of the workshop was four meetings.

The empowering photography workshop gathered women of various ages and different backgrounds. It also activated women who had not taken part in Stoori & Salli's activities before. Looking at the final pictures provoked thoughts and feelings about each woman's own everyday life. The participants evaluated the course as a positive experience and in overall we found it to have supported the aims and objectives of Stoori & Salli's work with women.

Commitment is a known problem among the clients therefore it can be questioned whether this kind of working method is suitable or the short term projects would be more appropriate. The workshop does not require a lot of resources which makes it easy to hold in any place. It is enough that one worker acts as an instructor and the single use cameras are not expensive to purchase.

Key words: functionality, work among women, substance abuse work, empowerment

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 PÄIHDEHAITAT, NIIDEN VÄHENTÄMINEN JA NAISERITYISYYS	8
2.1 Päihteiden aiheuttamat ongelmat	8
2.2 Haittoja vähentävä päihdetyö.....	10
2.3 Naistyö päihdehuollossa	12
3 TYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	15
4 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	16
5 ERITYISPÄIVÄKESKUS STOORI & SALLI	18
6 VALOKUVAUSTYÖPAJAN OSALLISTUJIENTEN KUVAUS	20
7 STOORI & SALLIN TYÖN TAVOITTEET	22
7.1 Oma-aloitteisuus, vastuunotto ja aktiivisuus toimintakyvyn ja hyvinvoinnin edistämisessä	22
7.2 Vertaistuki	23
7.3 Yhteisöllisyys	25
8 VALOKUVIEN KÄYTTÖ JA VOIMAVARAISTUMINEN	27
8.1 Vuorovaikutuksellinen tukeminen ja voimaantuminen	27
8.2 Valokuvaus voimavaraistavana terapiamuotona	28
8.3 Nainen ja valokuvat.....	30
9 TYÖSKENTELYPROSESSI.....	31
9.1 Työskentelyn suunnitteluvaihe.....	31
9.2 Työpajan kuvaus.....	33
9.2.1 Ensimmäinen tapaaminen	33
9.2.2 Toinen tapaaminen	35
9.2.3 Kolmas tapaaminen	36
9.2.4 Neljäs tapaaminen	37
9.2.5 Viides tapaaminen	37

9.3 Työpajatyöskentelyn arviointi.....	38
10 POHDINTA.....	45
10.1 Prosessin pohdinta	45
10.2 Ammatillinen kasvu	46
10.3 Työn eettisyys ja luotettavuus.....	47
10.4 Johtopäätökset.....	49
LÄHTEET	51
LIITE 1: SUUNNITELMA TYÖPAJAN TAPAAMISKERROILLE	54
LIITE 2: TYÖPAJAN OSALLISTUJIEN OTTAMIA VALOKUVIA.....	55

1 JOHDANTO

Matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveystyössä on asiakkaina ihmisiä, joille palveluihin kiinnittyminen on vaikeaa tai joiden tarpeisiin muut olemassa olevat julkiset palvelut eivät pysty riittävällä tavalla vastaamaan. Näiden asiakkaiden kanssa työskenneltäessä käyttökelpoisia voivat olla esimerkiksi taidelähtöiset menetelmät, joiden käytöstä Helsingin Diakonissalaitoksella (HDL) on jo pitkät perinteet.

Opinnäytetyömme tilaaja HDL:n Stoori & Salli on haittoja vähentävän päihdetyön erityispäiväkeskus. Se on matalan kynnyksen kohtaamispaikka, jonka palvelut on suunnattu erityisesti moniongelmaisille päihteiden käyttäjille sekä asunnottomille syrjäytymisvaarassa oleville ihmisille. Erityistä syytä asiakkuudelle ei kuitenkaan tarvita vaan palvelut ovat kaikille avoimia. Stoori & Sallin työn tavoitteena on lisätä asiakkaan oma-aloitteisuutta, vastuuta ja aktiivisuutta toimintakyvyn ja hyvinvoinnin edistämisessä. Stoori & Sallissa tärkeää olisi myös edistää vertaistuen osuutta toiminnassa ja yhteisöllisyyden syntyä.

Stoori & Sallista toivottiin opiskelijoita toteuttamaan naisasiakkaiden ryhmän kanssa valokuvaustyöpaja. Stoori & Sallissa odotuksena valokuvaustyöpajan suhteen oli tavoittaa erilaisia naisia, erityisesti nuoria kävijöitä, tarjota heille vaihtelua ja saada heitä aktivoitumaan ja osallistumaan toimintaan. Taidelähtöiset menetelmät hoitotyössä kiehtovat meitä. Halusimme toteuttaa opinnäytetyön toiminnallisena, jotta pääsisimme tutkimuksen tekemisen sijaan itse kokemaan ja tekemään työtä kohderyhmän parissa. Toinen meistä oli aiemmin tutustunut taidelähtöisiin menetelmiin vapaaehtoisten teoriaopintojen kautta ja halusimme hyödyntää tilaisuuden toteuttaa tällaista työtä käytännössä ennen valmistumista ja nähdä miten Stoori & Sallin asiakkaat sen kokevat.

Toteutimme tämän sairaanhoitajan tutkintoon liittyvän opinnäytetyömme toiminnallisena ja sen tuotteena oli voimavaraistavan valokuvauksen työpaja erityispäiväkeskus Stoori & Sallissa syksyllä 2013. Tässä työssä kuvaamme päihteiden aiheuttamia ongelmia, haittoja vähentävää päihdetyötä sekä valotamme

naiserityisyyden näkökulmaa päihdetyöhön sekä Stoori & Sallin toimintaympäristöä, asiakaskuntaa ja siellä tehtävää työtä. Tämä opinnäytetyö toimii raporttina voimavaraistavan työpajan suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Lopuksi pohdimme työskentelyprosessia, ammatillista kasvuamme ja työn eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 PÄIHDEHAITAT, NIIDEN VÄHENTÄMINEN JA NAISERITYISYYS

2.1 Päihteiden aiheuttamat ongelmat

Päihteiden käytön haittoja voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Terveydenhuollon ja kansanterveyden näkökulmasta tarkasteltuna päihteiden käyttö on riskikäyttäytymistä. Suomessa päihteiden terveyshaitoista puhuttaessa huomio on perinteisesti kiinnittynyt pieneen päihdeongelmaisten ryhmään. Pitkäaikainen ja runsas päihteidenkäyttö aiheuttaa monenlaisia ongelmia. (Havio ym. 2008, 97.)

Päihteistä alkoholi on yleisimmin käytetty ja sen vaikutuksia fyysiseen terveyteen on tutkittu paljon. Alkoholin aiheuttamia ei-toivottuja vaikutuksia ovat esimerkiksi alkoholisairaudet, alkoholin haitalliset vaikutukset muihin sairauksiin sekä yhteisvaikutukset erilaisten lääkkeiden kanssa. Alkoholi vaikuttaa monin tavoin ihmisen aineenvaihduntaan ja voi vaurioittaa monia sisäelimiä. Alkoholi tappaa vuosittain yli 3000 suomalaista. Riskitöntä käyttö määrää ei ole, mutta suurkulutuksen käyttömäärät on luokiteltu seuraavalla tavalla: miehillä yli 24 annosta viikossa, kertakulutus yli seitsemän annosta ja naisilla yli 16 annosta viikossa, kertakulutus yli viisi annosta. Alkoholin käytön vähentäminen voi helpottaa sen käytöstä johtuvia vaikutuksia elimistössä, mutta pitkään jatkunut suurkulutus voi jättää pysyviä vaurioita keskushermostoon ja maksaan. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2008, 85–86.)

Huumeiden käytön terveyshaitat riippuvat huumeiden oton tavasta ja tyypistä. Esimerkiksi suonensisäisiä huumeita käyttävien riskinä on saada erilaisia veriteitse tarttuvia tauteja kuten maksatulehdus (B- ja C-hepatiitti) tai HIV, jos välineet ovat epäpuhtaita. Suoneen pistäminen voi aiheuttaa myös verisuonitukoksia, imusuonitulehduksia, märkäpesäkkeitä tai sydämen sisäkalvon tulehduksia. Poltettavien huumeiden käyttäjät voivat saada keuhkotulehduksia ja nuuskaaminen voi aiheuttaa nuhaa sekä nenän väliseinänkuolioita. Yliannostukset johtavat myrkytystiloihin tai jopa kuolemaan. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 87.)

Terveydellisten haittojen lisäksi toimeentulovaikeudet, sosiaaliset ongelmat ja perheväkivalta ovat yleisiä ongelmia päihteiden käyttäjien keskuudessa. Päihdehaitat ovat myös yhteydessä rikollisuuteen. Alkoholinkäyttöön liittyvät rikokset ovat useammin väkivalta- kuin omaisuusrikoksia. Runsaaseen ja jatkuvaan huumausaineiden käyttöön taas liittyy useimmiten ryöstöjä ja erityisesti omaisuusrikoksia, sillä aineet maksavat summia, joita käyttäjät eivät useinkaan pysty hankkimaan ilman varastetun tavaran myymistä. (Havio ym. 2008, 97–99.)

Päihteiden käyttäjän sosiaalinen toimintakyky on usein heikentynyt. Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan yksilön kykyä toimia yhteiskunnassa eli suhteessa muihin ihmisiin. Kyky voidaan jakaa useisiin osa-alueisiin: asuminen, työ, opiskelu, ihmissuhteet, raha-asioiden ja terveyden hoito, harrastukset, arkielämän sujuvuus, asiointi ja tulevaisuuden suunnittelu. Toisin sanoen on kyse yleisesti elämänhallinnasta. Syrjäytyminen liittyy myös sosiaaliseen toimintakykyyn. Se tarkoittaa, että yksilö on syrjäytynyt tai syrjäytetty niin sanotusta normaalista elämästä eli työstä ja perhe-elämästä. Päihteet ovat usein merkittävässä roolissa ihmisen syrjäytymisessä. Päihdeongelmien mukana elämä kapenee ja päihde saa yhä suuremman roolin yksilön elämässä. Rikollisuus, velkaantuminen ja asunnottomuus pahentavat syrjäytymistä ja tekevät entiseen paluusta vaikeampaa. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 29.)

Sekä psykososiaalinen toimintakyky että mielenterveys voivat häiriintyä pitkään jatkuneen huumeidenkäytön vuoksi. Mahdollisesti jo nuorena alkanut huumeiden käyttö voi johtaa siihen, että päihdemaailman velvoitteet ja päihteiden käyttö muodostuvat niin tärkeiksi, että ne vievät huomion arjen rutiinien ja velvollisuuksien hoitamiselta. Päihteiden käyttäjän selviytymistaidot arjessa sekä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa voivat olla heikentyneet. Hän ei välttämättä osaa toimia yhteiskunnan sääntöjen ja normien mukaisesti ja esimerkiksi kyky hoitaa toimeentuloon liittyviä velvollisuuksia voi olla vajavainen. Tämä voidaan usein muiden ihmisten näkökulmasta tulkita haluttomuudeksi ja välinpitämättömyydeksi. (Rauhala 2011, 19.)

Moniongelmaisiksi asiakkaiksi voidaan määritellä henkilöt, joilla on elämänhallinnan vaikeuksia kouluttautumisen, työllistymisen, talouden, asumisen, mielen-terveyden, päihteiden käytön ja sosiaalisten suhteiden alueilla. Moniongelmaisuuks-termiä käytetään yleensä kuvaamaan tilannetta, jossa asiakkaan elämää kuormittavat monet eri haasteet ja useiden eri palveluiden tarve. Yhtä tiettyä määritelmää ei kuitenkaan ole olemassa. (Rauhala 2011, 10.)

Moniongelmaiseksi määritellylle huono-osaiselle huumeita käyttävälle asiakkaalle päihteiden käyttö ei välttämättä ole keskeisin ongelma eikä palveluntarve ole yksiselitteinen. Sosiaalipalvelujen palvelujärjestelmässä ei aina pystytä ottamaan huomioon asiakkaan kokonaiselämäntilannetta ja päihdehuoltojärjestelmäkin on periaatteessa tarkoitettu tuottamaan palveluja ja hoitoa juuri päihdeongelman hoitoon. Palvelut eivät näin ollen muokkaudu asiakkaan tarpeisiin eivätkä välttämättä tavoita eniten apua tarvitsevia. Palvelut on usein rakennettu hoitamaan päihderiippuvuutta, jolloin unohtuu, että myös koko elämänsä päih-teitä käyttävät asiakkaat tarvitsevat apua ja palveluita. Erityisen vaikeassa asemassa ovat asiakkaat, jotka kärsivät päihdeongelmien lisäksi mielentervey-den ongelmista ja asunnottomuudesta. (Rauhala 2011, 13.)

2.2 Haittoja vähentävä päihdetyö

Huumepoliittisessa keskustelussa ja toimenpiteissä on siirrytty aiempien vuosikymmenten täyskiellosta, oikeudellisesta kontrollista ja huumeiden käytön täydelliseen kitkemiseen pyrkimisestä haittoja vähentävään ajatteluun. Haittoja vähentävän päihdetyön tarkoituksena on vähentää huumeiden käyttöön liittyviä terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia haittoja pyrkimättä kuitenkaan kokoonaan huumeiden käytön lopettamiseen. (Rauhala 2011, 12.)

Suomen valtakunnallisen huumausainestrategian vuodelta 1997 mukaan haitto- ja vähentävä päihdetyö on työtä, jonka tavoitteena on ”huumausaineiden käytöstä ja huumekontrollista eri osapuolille – käyttäjälle itselleen, hänen lähiympäristölleen ja koko yhteiskunnalle – aiheutuvien haittojen minimoiminen”. Helsin-

gissä alkoi vuonna 1997 huumausaineiden käyttäjien terveysneuvonta, joka perustuu anonymiteettiin ja johon kuuluu olennaisesti pistosvälineiden vaihtotoiminta. Tämä toiminta on nopeasti laajentunut valtakunnalliseksi. Myös lääkkeellinen ylläpito- ja korvaushoito lisääntyivät voimakkaasti 1990-luvulla. Toisin kuin muissa päihdetyön muodoissa, haittoja vähentävässä päihdetyössä hyväksytään oletus, että huumeita käytetään joka tapauksessa, joten pyrkimyksenä ei olekaan niiden käytön totaalinen estäminen. Haittoja vähentävä päihdetyö tavoittelee huumeongelmasta aiheutuvien kaikkinaisten haittojen ja kustannusten vähentämistä eikä pelkästään huumeetonta elämää. Tämä näkökulma on käytännön tarpeiden sanelemaa kontaktin luomista ja huumeidenkäyttöön liittyvien terveysriskien vähentämistä. Se tukee huumeiden käytön rajoittamistyötä, eikä näin ollen ole vastakkainen rajoittavalle huume politiikalle. (Hurme 2002, 415–417.)

Vastuuttamisen näkökulma haittoja vähentävässä työssä tarkoittaa sitä, että huumeita käyttäviä ihmisiä pyritään aktivoimaan, osallistamaan ja vahvistamaan tasa-arvoiseksi yhteiskunnan jäseniksi ja pyritään antamaan heille oikeus ja vastuu päättää omista asioistaan. Haittoja vähentävä päihdetyö on aina asiakkaan elämänlaadun parantamiseen tähtäävää työtä. Työskentely lähtee aina asiakkaan tarpeista ja tavoitteista, sillä elämänlaadun parantuminen perustuu aina asiakkaan subjektiiviseen kokemukseen. Huume poliittiseen keskusteluun asiakkaan elämänlaadun parantamiseen tähtäävä työ ei ole vielä juurtunut, mutta ruohonjuuritason toiminnassa se näkyy. (Rauhala 2011, 12–13.)

Viime vuosina Suomessa päihdehoitojen suunnittelun ja kehittämisen painopiste on ollut matalan kynnyksen palveluissa, jotka pyrkivät toiminnallaan haittojen vähentämiseen ja ovat helposti tavoitettavissa. Tavoitteena on saada koko maan kattava verkosto tuottamaan matalan kynnyksen hoitopalveluja. Asiakaslähtöisen toiminnan ensisijainen tavoite on taata palveluiden saatavuus. Palvelujen painopisteenä ovat terveysneuvonta ja päiväkeskuspalvelut. Matalan kynnyksen palveluiden asiakkaat voivat hakeutua palvelujen piiriin ilman erillistä ajanvarausta tai lähetettä. Asiakkaat voivat halutessaan esiintyä anonyymisti, eikä päihtymystila ole esteenä palvelujen saamiselle. Keskeinen sijainti helpot-

taa palveluihin tuloa ja virka-ajoista poikkeavat aukioloajat helpottavat palvelujen pariin tuloa oman vuorokausirytmien mukaan. Henkilökunta koostuu moniammatillisesta tiimistä, johon kuuluu sekä sosiaali- että terveysalojen ammattilaisia. Tarpeen mukaan voidaan konsultoida myös lääkäriä. Usein henkilöstöön kuuluu myös entisiä päihteidenkäyttäjiä, mikä voi lisätä luottamusta asiakkaiden silmissä. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 186–187.)

Matalan kynnyksen päihdehoitopalveluissa on tarjolla muun muassa huumeiden käyttöön liittyvää terveysneuvontaa, likaisten injisointivälineiden vaihtoa puhtaisiin kertakäyttövälineisiin, B-hepatiittirokotuksia, mahdollisuus muun muassa HIV- ja hepatiittitestaukseen tai laboratoriolähetteen saamiseen sekä pienten haavojen hoitoa ja hoitoonohjausta. Monilla suuremmilla paikkakunnilla tavoitetaan terveysneuvontapisteiden avulla huomattava osa alueella olevista pistämällä huumeita käyttävistä ja niillä on arvioitu olevan merkittävä rooli huumeiden käyttäjien HIV-epidemian rajaamisessa Suomessa. Lisäksi pistämällä tapahtuvan huumeiden käyttöön liittyvät hepatiitti C -tartunnat ovat vuositasolla kääntyneet laskuun. (Havio ym. 2008, 102.)

2.3 Naistyö päihdehuollossa

Päihteiden käyttö sekä päihdeongelmien hoito ilmenevät erilailla miesten ja naisten elämässä. Naisten osuus käyttäjistä ja hoidossa olevista on jo vuosia kasvanut, vaikka miesten osuus on edelleen suurempi. Käyttäjistä yksi neljäsosa ja hoidossa yksi kolmasosa ovat naisia. Naiset ovat aina käyttäneet päihteitä vähemmän kuin miehet ja naisten päihteidenkäyttöä kritisoidaan nopeammin ja voimakkaammin perinteisen ”hoivaajan” roolin vuoksi. Suomalainen päihdehuollon ja vertaistuen ilmapiiri on edelleen vahvasti miehinen, vaikka naisersityyteen on alettu kiinnittämään enemmän huomiota. Naisiasiakkaiden vahvempi muutosvalmius tulisi ottaa huomioon ja hyödyntää sitä siirtymällä nopeammin varsinaisiin hoitosisältöihin. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 49–51.)

Naisille suunnattujen hoitomallien ja niiden tutkimuksen historia on lyhyt. Päih-

dehoitomaailma ja hoito-ohjelmat on rakennettu pitkälti miesten lähtökohdista käsin. Suomessa on kehitetty naisten kanssa tehtävää päihdetyötä ja naisille suunnattuja hoitomalleja myös hyödynnetään päihdetyön yksiköissä. Systemaattinen tieteellinen tutkimus niihin keskittyen on kuitenkin hyvin vähäistä. Naisten päihdeongelmiin liittyy jotain naisille ominaista ja sukupuolispesifistä. Tätä nais erityisyyttä ei perinteisillä hoitomuodoilla voida tavoittaa, eikä se ole yksiselitteistä. Ei myöskään ole olemassa tarkkoja määritelmiä sille, millaisia hoitomuotoja voidaan ylipäättään kutsua naislähtöisiksi tai nais erityisiksi. (Karttunen 2013, 220–221.)

Erilaisten traumakokemusten, psykiatristen ongelmien ja päihderiippuvuuden on havaittu kietoutuvan toisiinsa kun on kyse naisista. Feministisen sosiaalityökriittikin näkökulmasta naisten asiakkuudet ja tarpeet palvelujärjestelmässä rakentuvat ennen muuta äitiyden, perheroolien ja hoivavastuiden kautta. Tällöin naisten omat tarpeet ja näkemykset sivuutetaan eivätkä he saa palveluita ”omana itsenään”. Päihdehoitoon sovellettuna tämä voidaan nähdä niin, että päihdeongelmaiset naiset tulee kohdata yksilöinä ja omana itsenään, eikä ainoastaan perheroolien tai erityisesti äitiyden kautta määriteltynä. (Karttunen 2013, 222–225.)

Naisilla ja miehillä on erilaisia rooleja ja asemia päihdemaailmassa, sillä päihdeiden käyttö on monella tavoin sukupuolittunutta toimintaa. Päihteen leimaavat naisia ja he saavat osakseen moraalisia kannanottoja korostuneesti varsinkin silloin, kun naisen päihteen käyttöön kytkeytyvät äitiys ja lapset. Naisten päihdeongelmien voidaan tulkita olevan psykososiaalisia reaktioita vaikeisiin elämäntilanteisiin, kasautuneisiin sosiaalisiin ongelmiin, traumaattisiin kokemuksiin sekä naisiin kohdistuviin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin odotuksiin. Sosiaalityön näkökulmasta katsottuna tämän perusteella nais erityisen päihdetyön tavoitteeksi voidaan asettaa sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, elämänlaadun parantaminen ja sosiaalisten ongelmien lievittäminen, osallisuuden edistäminen sekä voimaantumisen kokemusten tuottaminen. (Karttunen 2013, 230–231.)

Naiserityisessä päihdetyössä on tarkoituksena ottaa huomioon sukupuolen merkitys sekä päihteiden käyttöön että kuntoutumiseen. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi vain naisille suunnattuja hoito-osastoja, -yksiköitä tai ryhmiä. Sekaryhmissä tulee helposti toistetuksi hoitosuhteen ulkopuolisia valtarakenteita ja miehet saattavat ottaa ryhmässä suuremman tilan kuin naiset, ellei ohjaaja erityisesti kiinnitä huomiota asiaan. Vain naisille tarkoitettussa ryhmässä naisten on myös helpompi ottaa esiin kaikkia elämänsä osa-alueita, joista osasta voisi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta puhua sekaryhmissä. Tällaisia asioita voivat olla äitiys, naiseus, seksuaalisuus tai kaltoin kohtelu. Naisen oman identiteetin kasvu saa tukea kun ympärillään on turvallista ”naisten tilaa” – roolimalleina työntekijöitä ja vertaisina muita ryhmäläisiä. (Lydén 2010, 8.)

Opinnäytyömme tilaaja erityispäiväkeskus Stoori & Sallissa naistyö on keskeinen osa toimintaa. Stoori & Sallissa on ainoastaan naisille tarkoitettu Salliksi kutsuttu oma tila, jossa kokoontuu naisten ryhmä joka viikko. Ainoastaan naisten kesken oleminen tilassa, johon miehillä ei ole pääsyä, luo hyvät puitteet nais erityisyyden toteuttamiselle. Naisten ryhmässä on mahdollista saada vertaistukea ja luoda turvallinen ilmapiiri puhumiselle ja asioiden jakamiselle. (Ålander 2013.)

3 TYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämä opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä ja sen tuotteena oli voimavaraistavan valokuvauksen työpaja ja malli sen toteuttamisesta erityis-päiväkeskus Stoori & Sallin naisasiakkaille. Opinnäytetyön tavoitteena oli järjestää Stoori & Sallin tavoitteita tukevaa toimintaa naisasiakkaille valokuvatyöpajan muodossa.

Stoori & Sallissa työn tavoitteena on lisätä asiakkaan oma-aloitteisuutta, vastuuta ja aktiivisuutta toimintakykynsä ja hyvinvointinsa edistämiseksi. Stoori & Sallin työssä tärkeää on myös edistää vertaistuen osuutta toiminnassa ja yhteisöllisyyden syntyä. Vertaistuen ja yhteisöllisyyden kannalta pidimme tärkeänä tässä valokuvaustyöpajassa itse kuvaamisen lisäksi kuvien yhteistä katsomista ja sitä kautta oman arjen näkyväksi tuomista muille, vertaisille. Stoori & Sallissa odotuksena valokuvaustyöpajan suhteen oli tavoittaa erilaisia naisia, erityisesti nuoria kävijöitä, tarjota heille vaihtelua ja saada heitä aktivoitumaan ja osallistumaan toimintaan.

Toimintakyvyn edistämisen yksi keskeinen tavoite matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveystyössä on asiakkaan selviytyminen päivittäisessä arjessa sekä passivoitumisen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Työssä otetaan huomioon asiakkaan fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tarpeet ja lähdetään tukemiseen heidän omista lähtökohdistaan käsin. Sairaanhoidajan työnkuvaan kuuluu kokonaisvaltainen terveyden- ja hyvinvoinnin edistäminen. Nämä periaatteet pätevät myös Stoori & Sallissa tehtävässä työssä.

4 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on jokin tuote tai tapahtuma. Tämä tuotos raportoidaan ja raportissa esitellään tuotoksen saavuttamiseksi käytettyjä keinoja. Toiminnalliselle opinnäytetyölle eivät ole välttämättömiä tutkimukselliset menetelmät. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51.)

Työelämälähtöinen opinnäytetyö voi olla projektityyppinen. Se voi olla yhden tai useamman opiskelijan projekti. Projekti on tavoitteellinen prosessi, joka kestää tietyn ajan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 47–48.) Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla alasta riippuen esimerkiksi ammatilliseen käyttöön suunnattu ohje, ohjeistus tai opastus tai esimerkiksi jonkin tapahtuman toteuttaminen. Käytännön työn lisäksi tärkeä osa työtä on raportointi. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Projektin raporttiin dokumentoidaan työn taustaa ja tavoitteita, projektin aikaansaannoksia ja tuloksia, työn kulku eri vaiheineen, johtopäätökset sekä arviointi. Raportin tulee vastata ilmaisultaan ja tyyliltään opinnäytetyölle asetettuja vaatimuksia. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 49–50.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät sekä teoria että käytäntö. Sen avulla on tarkoitus löytää entistä parempia välineitä näiden yhdistämiseksi. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 5.) Toiminnallinen opinnäytetyö vastaa siis sekä käytännöllisiin että teorettisiin tarpeisiin koska yhteisistä kokemuksista voi nousta jotain teoreettisen tarkastelun kohteiksi. Tärkeäksi nousee toiminnan ja kokemuksen mukana syntynyt tietäminen. (Varto 2003, 8).

Aihevalinnassa erityisen tärkeää on oma motivaatio ja alan opinnoissa tai harjoitteluissa tekijöitä itseään kiinnostavat asiat. Aiheen tulee motivoida työn tekijöitä ja tukea omia urasuunnitelmia. Opinnäytetyön yksi tavoite on näyttää omaa osaamista aiheesta, johon on halunnut syventyä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23–24.)

Sairaanhoitajan työkuvaan kuuluu eri elämäntilanteissa olevien ihmisten ja yhteisöjen voimavarojen tukeminen. Ammatilliseen osaamiseen kuuluu terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen, käytännössä esimerkiksi yhteisön tai yksilön terveysongelmien tai -uhkien tunnistaminen ja ennakointi sekä yksilön tai yhteisön tukeminen ja aktivoiminen ottamaan vastuuta terveyden, voimavarojen ja toimintakyvyn ylläpitämisestä ja edistämisestä. (Opetusministeriö 2006, 63–64.) Terveys voidaan määritellä yksilön ja yhteisön voimavaraksi. Yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia voidaan mahdollistaa, lisätä ja tukea terveyden edistämisen avulla. Terveyden edistämisessä on otettava huomioon yksilölliset voimavarat ja niiden rajat. Koetun hyvinvoinnin määrää lisää kokemus siitä, että saa tukea asettamiensa, itselle merkityksellisten tavoitteiden saavuttamiseen. (Havio, Inkinen & Partanen 2008, 104–105.)

Tulevina sairaanhoitajina olemme kiinnostuneita valokuvatyöskentelyn käyttämisestä terveyden edistämisen ja voimavaraistamisen näkökulmasta. Taidelähtöiset menetelmät hoitotyössä kiehtovat, ja kiinnostuimme heti löytäessämme koulumme opinnäytetyöaihevälityksestä Stoori & Sallin tarjoaman aiheen naisyön parissa. Halusimme toteuttaa opinnäytetyön toiminnallisena, jotta pääsisimme tutkimuksen tekemisen sijaan itse kokemaan ja tekemään työtä kohde-ryhmän parissa. Toinen meistä oli aiemmin tutustunut taidelähtöisiin menetelmiin vapaaehtoisten teoriaopintojen kautta ja halusimme hyödyntää tilaisuuden toteuttaa tällaista työtä käytännössä ennen valmistumista ja nähdä miten Stoori & Sallin asiakkaat sen kokevat.

5 ERITYISPÄIVÄKESKUS STOORI & SALLI

Stoori & Salli on haittoja vähentävän päihde- ja mielenterveystyön erityispäiväkeskus. Se on matalan kynnyksen kohtaamispaikka ihmisille, joiden tarpeisiin muut olemassa olevat julkiset palvelut eivät vastaa. Stoori & Sallin palvelut on suunnattu erityisesti moniongelmaisille päihteiden käyttäjille sekä asunnottomille syrjäytymisvaarassa oleville ihmisille. Erityistä syytä asiakkuudelle ei kuitenkaan tarvita vaan palvelut ovat kaikille avoimia. Asiakkaaksi voi tulla päihtyneenä ja anonyymina, eikä lähetteitä tarvita. Asiakkaita Stoori & Sallin palveluihin voivat ohjata esimerkiksi terveys- ja sosiaalipalvelut, päihdehoitoyksiköt, vankeinhoitolaitos ja asumispalvelut ja vertaiset. Asiakkaat voivat tulla Stoori & Salliin viettämään aikaa ja osallistumaan yhteisön toimintaan. Stoori & Sallissa painotetaan, että asiaton oleskelu ei ole ainoastaan sallittua vaan jopa suotavaa. (Helsingin Diakonissalaitos 2013; Ålander 2013.)

Stoori & Sallissa tarjotaan erilaisia tuki- ja hoitopalveluita, kuten hygieni- ja terveystyökaluja ja asiakkaita ohjataan myös tarvittaessa muiden palvelujen piiriin. Asiakkaiden on mahdollista nauttia aamiaista ja lounasta edullisesti ja huumeidenkäyttäjät voivat vaihtaa neuloja puhtaisiin. Myös keskusteluapua saa halutessaan. Yhteisöllisyyden kautta tapahtuva auttaminen pitää sisällään myös vertaistuen. Viikoittain pidettävässä yhteisökokouksessa valitaan erilaisiin työtehtäviin vastuuhenkilöt. Näissä tehtävissä henkilökunta tukee ja auttaa asiakkaita. Asiakaslähtöisen työotteen tarkoituksena ei ole ohjata asiakasta muuttamaan elämäntapojaan, vaan jokaisen omaa tahtoa ja tavoitteita kunnioitetaan. Tällä kannustetaan asiakkaita oma-aloitteisuuteen, vastuullisuuteen ja aktiivisuuteen oman hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistämiseksi. Tuki- ja hoitopalveluissa on keskeistä inhimillisen kärsimyksen lieventäminen, haittojen vähentäminen sekä toivon herättäminen ja ylläpitäminen arjessa. (Helsingin Diakonissalaitos 2013.)

Stoori & Sallin hoidollisena viitekehyksenä on yhteisöhoito. Yleensä yhteisöhoito päihdehoitotyössä tarkoittaa terapeutista yhteisöä, jossa päihdeettömässä

ympäristössä opitaan elämisen ja itsensä hoitamisen taitoja ja toipumista tukevia asenteita. Terapeuttisessa yhteisössä noudatetaan tarkkaa hoito-ohjelmaa ja asiakkaiden ja henkilökunnan työnjako on tarkkaan määritelty. Terapeuttisen yhteisön menetelmää käytetään sekä avo- että laitoshoidossa. (Ikonen 2009.)

Stoori & Sallissa yhteisöhoidon merkitys on erilainen lähtökohtaisesti siitä syystä, että kyseessä ei ole päihdehoitolaitos. Ei voida sanoa, että Stoori & Sallin yhteisö täyttäisi terapeuttisen yhteisön kriteerejä kuten päihdehoitotyön yhteisöt yleensä. Stoori & Salli on avoin yhteisö, jonne kuka tahansa voi tulla. Yhteisöllinen työote on siis erilainen suljettuun yhteisöön verrattuna. Stoori & Sallissa asiointi on mahdollista anonyyminä, eikä asiakkaista kirjata tietoja ylös tai tehdä esimerkiksi kuntoutussuunnitelmia kuten varsinaisissa päihdehoitolaitoksissa, joissa yhteisöhoitoa toteutetaan. Asiakkaat saattavat käydä vain kerran tai pari, tai toisaalta joku voi käydä vuosia säännöllisesti. Stoori & Sallissa tehtävä työ on myös kuntouttavaa, mutta varsinaisesti työn tavoitteena ei ole asiakkaiden raitistuminen tai kuntoutuminen, eikä heiltä vaadita elämänmuutosta. Asiakkaita pyritään auttamaan heidän omista lähtökohdistaan käsin. Tärkeää on kohdata asiakas aidosti ja arvokkaasti ja taata mahdollisuus olla osa yhteisöä, ilman sitoumuksia tai tavoitteita. (Ålander 2013.)

6 VALOKUVAUSTYÖPAJAN OSALLISTUJIEN KUVAUS

Stoori & Salli tarjoaa palveluja yhtäläisesti molemmille sukupuolille, mutta meidän toivottiin erityisesti järjestävän valokuvauksen työpaja Stoori & Sallin naisasiakkaille. Järjestämämme työpajan kaikki asiakkaat olivat siis Stoori&Sallissa käyviä naisia.

Stoori & Sallin palvelut on suunnattu erityisesti moniongelmaisille sekä syrjäytymisvaarassa oleville päihteiden käyttäjille. Asiakkaista suurimmalla osalla on erilaisia päihde- ja mielenterveysongelmia, sosiaalisia ongelmia tai muita sairauksia. Kuka tahansa on kuitenkin tervetullut Stoori & Salliin, myös ilman erityistä tarvetta tai syytä.

Valokuvaustyöpajaan osallistuneet naiset edustivat hyvin Stoori & Sallin tyypillistä kävijäkuntaa. Edustettuna oli eri ikäpolvia ja eri elämäntilanteissa olevia naisia. Muutama työpajassa mukana ollut oli toiminut Stoori & Sallissa jo pidemmän aikaa vertaistyöntekijöinä ja ollut yhteisön jäsenenä jo useampia vuosia. Kaikilla oli taustalla päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia.

Stoori & Sallissa naisten kanssa tehtävässä työssä pyritään huomioimaan sukupuolen erityinen merkitys tarjoamalla naisasiakkaille palveluja miesasiakkaita erillään. Naisille on oma fyysinen tila, huone, jota kutsutaan Salliksi. Sallissa järjestetään erityisesti naisille suunnattua toimintaa ja palveluja, kuten kauneudenhoitoon liittyviä palveluja ja vain naisille suljettujen ovien takana pidettäviä ryhmiä. Usein näissä ryhmissä tai esimerkiksi kauneudenhoitotuokioiden aikana naiset myös kertovat avoimemmin omista asioistaan ja tilanteistaan, joista ei Stoori & Sallin yleisessä tilassa ole ehkä niin helppo puhua. Vaikka tämä ei ole esimerkiksi hiustenleikkuutuokion tavoite, niin se voi olla naisillekin miellyttävä ja tervetullut rauhallinen, ilmapiiriltään luottamuksellinen hetki purkaa sydämeltä jotain, mitä sekaryhmässä ei niin avoimesti jakaisi. Tämä on myös yksi syy järjestää valokuvaustyöpaja vain naisille. Muuta erityisesti naisten kanssa tehtävää työtä Stoori & Sallissa voi olla esimerkiksi naisten tukena oleminen vaikka

huostaanottoon liittyvissä asioissa tai tapaamisissa tai muissa äitiyteen liittyvissä seikoissa. (Ålander 2013.)

7 STOORI & SALLIN TYÖN TAVOITTEET

Stoori & Sallin työssä on määritelty yleisellä tasolla tavoitteiksi lisätä asiakkaiden oma-aloitteisuutta, vastuuta ja aktiivisuutta toimintakyvyn ja hyvinvoinnin edistämisessä. Tärkeä tavoite Stoori & Sallissa on myös edistää vertaistuen osuutta toiminnasta ja yhteisöllisyyden syntyä. Käytännössä tavoitteet määräytyvät kuitenkin usein yksilökohtaisesti jokaisen asiakkaan kohdalla erikseen heidän henkilökohtaisten elämäntilanteidensa mukaan. Ne voivat olla hyvinkin konkreettisia hetkellisiä tavoitteita kuten esimerkiksi asunnon saaminen asunnottomalle tai asiakkaan auttaminen toimeentulotuen hakemisessa. Stoori & Sallin työn edellä mainitut yleiset tavoitteet ovat kuitenkin ne, jotka kantavat toimintaa ja säilyvät ikään kuin punaisena lankana läpi kaiken tekemisen. (Ålander 2013.)

7.1 Oma-aloitteisuus, vastuunotto ja aktiivisuus toimintakyvyn ja hyvinvoinnin edistämisessä

Pitkäaikainen huumeiden käyttö voi viedä huomion arjen rutiinien ja velvollisuuksien hoitamiselta, minkä vuoksi asiakkaan selviytymistaidot arjessa voivat olla heikentyneet. Kyky ottaa vastuuta omasta toimeentulosta tai toimia yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti voi olla vajavaista. (Rauhala 2011, 19.) Runsaasti juovat tai huumeita käyttävät naiset saattavat laiminlyödä itsestään huolehtimisen. Varsinkin päihteiden käytön jatkuessa pitkään itsestä huolehtiminen jää merkityksettömäksi. Päihteitä käyttävätkin naiset ovat kuitenkin aivan tavallisia naisia, joita kiinnostavat naisten asiat ja naisena oleminen. Esimerkiksi ulkoisesta kauneudesta huolehtiminen voi olla päihteitä käyttävälle naiselle hyvin tärkeää. Hyvinvointiin vaikuttaa yleinen fyysinen terveys, säännöllinen liikunta, myönteisten elintapojen ja toimintojen edistäminen sekä itsensä tunteminen. Myönteisiin elintapoihin kuuluvat esimerkiksi terveellinen ja monipuolinen ravinto tai mielekäs vapaa-ajanvietto ja harrastukset. (Hiltunen, Kujala & Mattila 2005, 104.)

Stoori & Sallissa pyritään tukemaan naisten itsestään huolehtimista esimerkiksi tarjoamalla heille hiustenleikkausta ja mahdollisuus käyttää kauneudenhoitotuotteita Sallissa eli naistenryhmän tiloissa, jakamalla lahjoitettuja vaatteita ja tarjoamalla monenlaisia aktiviteetteja sekä yhteisö ja paikka, johon tulla päivittäin. Tarjolla on myös päivittäin ruoka euron hintaan, sekä hyvinvointipalveluita, esimerkiksi mahdollisuus lääkäripalveluihin. Tavoitteena on asiakkaiden itsestään huolehtimisen, terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen. Stoori & Sallin asiakkaita yritetään aktivoida oma-aloitteisuuteen ja vastuunottoon myös esimerkiksi tarjoamalla mahdollisuus ja vertaistyötehtäviin ja pitämällä kynnyksen vertaistytöntehtävien matalana. Vertaistytöntehtävien näkeminen pienissä ja helpoissa työtehtävissä usein kannustaa muita asiakkaita oma-aloitteisesti haakeutumaan vertaistytöntehtäviin itsekkin. (Ålander 2013.)

7.2 Vertaistuki

Vertaisryhmät ovat ryhmiä, joiden kaikilla osallistujilla on samankaltaisia elämäntilanteita ja tavoitteita. Vertaisryhmään kuuluvilla ihmisillä on kaikilla jokin yhteinen elämää kuormittava asia. Vertaisryhmät päihderiippuvuuksista toipuville naisille on koettu monissa eri yhteisöissä hyväksi ja toimivaksi toimintamuodoksi. Naisten on helpompi verrata omaa elämäänsä toisten kokemuksiin ja siten jakaa kokemuksia vertaistensa kanssa kun heitä yhdistävät samankaltaiset kokemukset ja ongelmat. (Hiltunen ym. 2005, 113.)

Vertaistuellalla voi olla erityisen suuri merkitys silloin, kun omat voimavarat ovat rajalliset tai vasta rakentumassa. Päihteidenkäytön vastikkeeksi yksi nainen voi tarvita kuulijaa ja toinen toimintaa. Erilaiset tarpeet edellyttävät myös vaihtoehtoisia vertaisryhmämuotoja, esimerkiksi toiminnallisia ryhmiä. (Hiltunen ym. 2005, 114.) Vertaisryhmä voi olla ajoittainen ryhmän kokoontuminen, yksittäinen kohtaaminen tai paikka, jossa asutaan tai toimitaan yhdessä (Vilen, Lepämäki & Ekström 2008, 67).

Sisältöä elämään voi löytää esimerkiksi vapaaehtoistyöstä ja naiset varsinkin ovat usein aktiivisia tässä. Kun on tullut itse autetuksi, syntyy helposti halu auttaa toisia. (Hiltunen ym. 2005, 108.) Vertaistyyöntekijänä toimiminen voi olla tällainen vapaaehtoistyön muoto. Stoori & Sallissa yritetään pitää vertaistyyntö tekemiselle hyvin matalaa kynnystä. Vertaistyyntötekijöille on tarjolla monia erilaisia tehtäviä, hyvin pienistä asioista vaativampiin tehtäviin. Osa vertaistehtävistä on sellaisia, jotka eivät vaadi sitoutumista tiettyyn aikaan tai päivämäärään ja joissa voi toimia myös päihtyneenä. Tällaisia tehtäviä voivat olla esimerkiksi terassialueen siistinä pito tai sekatyö eli pienet vaihtelevat tehtävät, joista saa palkaksi ruoan ja kahvit. Toisiin tehtäviin taas sitoudutaan pidemmäksi aikaa kerrallaan ja niistä maksetaan pientä rahallista korvausta. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi keittiössä avustaminen sekä astioiden ja pyykinpesu. Näissä tehtävissä vaatimuksena on päihtetömyys vertaistyyntötekijänä toimimisen aikana. Vaativammista vertaistyyntötekijän töistä tehdään vertaistyyntösopimus. (Ålander 2013.)

Sen, että vertaistyyntötekijöitä toimii monenlaisissa pienissä ja suurissa tehtävissä, on huomattu madaltavan muiden asiakkaiden kynnystä tulla paikalle ja myös itse hakeutua vertaistehtäviin esimerkin innostamana. Vertaistuen toteutumisessa on tärkeää niin sanottu kokemusasiantuntijuus ja yhteisön avoimuudesta syntyvä hyvin erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kohtaaminen. Näitä tyyntekijä ei voi asiakkaalle tarjota, minkä vuoksi vertaistuki voi olla ratkaisevan tärkeää ja suuressa osassa tämän kaltaisen yhteisön toiminnassa. Tärkeä osa vertaistyyntöä Stoori & Sallissa on myös vertaistyyntötekijöiden tekemä puhtaiden välineiden vaihto paikoissa, joissa tyyntekijät eivät käy. Näissä paikoissa vertaistyyntötekijät saavat kontakteja asiakkaisiin, jotka eivät välttämättä tule Stoori & Salliin koskaan. (Ålander 2013.)

7.3 Yhteisöllisyys

Kuuluminen johonkin ryhmään tai paikkaan, on ihmiselle tärkeää. Tällainen ryhmä voi olla esimerkiksi suku, perhe, ystävät, työyhteisö, kaupunki, kylä tai yhteisö. Ihmiselle on merkityksellistä kokea asioita yhdessä ja jakaa kokemuksiaan. Erityisen tärkeää ryhmään kuuluminen on silloin kun ihmisen muu tilanne on heikko. Pitkittyneet kriisit voivat olla syynä siihen, että niin kutsuttu luonnollinen verkosto pienenee tai katoaa kokonaan. Tällöin saattaa muiden samassa tilanteessa olevien kohtaaminen olla erityisen tärkeää. (Vilen ym. 2008, 66.)

Sosiaalityössä vahingollisena tai haitallisena yhteisönä on pidetty esimerkiksi päihteidenkäyttöä tai työttömyyttä suosivaan elämäntapaan kannustavaa yhteisöä, jonka normit ja vaikutteet voivat vaarantaa yksilön objektiivisesti mitattua hyvinvointia ja terveyttä. Tällaiset ulkopuolisten näkökulmasta haitallisina näyttyvät yhteisöt saattavat kuitenkin tuottaa jäsenilleen arjessa selviytymisen kannalta tarpeellisia voimavaroja. (Korkiamäki, Nylund, Raitakari & Roivainen 2008, 15.)

Luonnolliset yhteisöt eivät aina pysty vastaamaan jäsentensä tarpeisiin tai voivat olla jopa uhka jäsenilleen, esimerkiksi juuri päihteiden käytön vuoksi. Yksilö hakeutuu tai hänet ohjataan ammatillisen auttamisen ja vapaaehtoistyön piiriin kun luonnolliset tukiverkostot horjuvat. Hänelle tarjotaan usein paikkaa asiakkaiden vertaisryhmistä tai yhteisöistä. Tietyn asiakasryhmän ympärille rakennettu yhteisö on helppo sisällyttää alueelliseen palvelujärjestelmään. (Korkiamäki ym. 2008, 16.)

Hyvän yhteisön tunnusmerkkejä ovat demokraattisuus, sallivuus, palautteen antaminen, tasa-arvoisuus, avoimuus, oikeudenmukaisuus ja tavoitteellisuus. Hyvä yhteisön jäsen on valmis asettumaan työskentelysuhteeseen itsensä ja toisten kanssa. Hän toisaalta sopeutuu vallitsevaan yhteisöön ja toisaalta on valmis puuttumaan havaitsemiinsa epäkohtiin. (Raitakari 2009, 225.) Myönteisessä yhteisössä on helppo tuntea kuuluvansa joukkoon ja osallistua sen toimintaan. Myönteisessä yhteisössä hyväksytään erilaisuus ja samalla mahdollis-

tetaan yksilöllisyys ja luova toiminta sekä yksin että ryhmässä. (Nikkilä & Paasivirta 2007, 111–112.)

Stoori & Sallissa yhteisöllisyys näkyy esimerkiksi siinä, että yhteisö luo omia sääntöjään yhteisössä toimimiselle. Ei ole olemassa tarkkoja sääntöjä sille millaista käytöstä ihmisiltä siedetään vaan puuttuminen vaikkapa asiakkaan häiritsevään käytökseen kuten metelöintiin, määrittyy sen perusteella miten yhteisön sen hetkiset jäsenet asian kokevat. Yhteisökokoukset ovat tärkeitä mahdollisuuksia asiakkaille keskustella kaikkia koskevista seikoista ja päästä vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Työntekijät eivät siis ole pääroolissa määrittämässä yhteisön toimintaa vaan asiakkaita halutaan aktivoida itse luomaan yhteisölle toimintamalleja. Yhteisö niin sanotusti kasvattaa kun asiakkaat yhteisössä antavat toisilleen palautetta. (Ålander 2013.)

8 VALOKUVIEN KÄYTTÖ JA VOIMAVARAISTUMINEN

8.1 Vuorovaikutuksellinen tukeminen ja voimaantuminen

Vuorovaikutuksellinen tukeminen tarkoittaa ohjaamista, neuvojen antamista ja kehoittamista. Sanaa käytetään erottamaan vuorovaikutustyö psykoterapiasta. Vuorovaikutuksellinen tukeminen on osa jokaisen sosiaali- ja terveysalalla työskentelevän perusammattitaitoa. Ammatillisessa vuorovaikutuksessa työntekijän ote voi olla ohjaavampi ja aktiivisempi, sillä se voi sisältää tiedottamista, neuvomista ja opettamista. Vuorovaikutuksellisen tukemisen perustana on antaa tilaa myös asiakkaan omille tunteille ja ajatuksille. Oleellisinta on, että asiakas kokee voimiensa lisääntyvän. (Vilen ym. 2008, 11–12.)

Juuri tällaiseen asiakkaan voimavaroja lisäävään työhön pyrimme valokuvatyöpajassamme. Varsinkin kohderyhmämme ja työpajaan osallistujat, päihteitä käyttävät naiset, hyötyvät vuorovaikutuksellisesta työstä, jossa asiakaslähtöisyys on tärkeää. Jokaisen osallistujan tausta on erilainen, mikä on otettava huomioon, jotta vuorovaikutus etenisi toivotulla tavalla ja asiakkaiden voimavarat parantuisivat.

Vuorovaikutuksellisen tukemisen tavoitteena on kokemus voimaantumisesta. Voimaantumisella, empowerment, ihmisen sisäisen voiman kasvulla tarkoitetaan sitä, että ihminen omien oivalluksien ja kokemustensa kautta tuntee sisäistä voimantunnetta. Se syntyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Asiakashoitaja –suhteessa sitä voi synnyttää tunne välittämisestä ja kuuntelemisesta tai turvallisuuden tunteesta ja luottamuksesta, jota sosiaalinen kanssakäyminen voi parhaillaan saada aikaan. Voi olla, että asiakkaan ahdistus helpottuu tai hän kokee nauttivansa elämästä enemmän. Voimaantuminen tapahtuu ensin tunnetasolla, mutta näkyy myös käytännön tasolla. (Vilen ym. 2008, 23–25.)

8.2 Valokuvaus voimavaraistavana terapiamuotona

Tämän päivän yhteiskunnassa ihminen jää helposti yksin. Anita Pesonen (2007, 45) kertoo sosiaalityössä tulevan ilmi, kuinka ihmiset voivat kokea suuria puutteita sellaisten tarpeiden osalta, joiden edellytyksenä on toinen ihminen, lähimmäinen ja yhteisö. Hyvinvointiyhteiskunnassa on tietty minimiksi määritelty taso, jonka mukaan huolehditaan ihmisen perustarpeista kuten ravinnosta, vaatetuksesta ja asumisesta. Ihmiselle saattaa kuitenkin jäädä puute toisista ihmisistä ja yhteisöstä, johon kuulua. Ihmiset, jotka tarvitsevat sosiaalityötä ovat usein syrjäytyneitä.

Joukossamme elää ihmisiä, jotka eivät tunne olevansa osallisia tai heillä olevan vastuuta yhteisistä asioista. Jotkut ovat menettäneet tämän tunteen ja toiset eivät ole sitä välttämättä koskaan saavuttaneetkaan. Joskus silta menneeseen kadotettuun aikaan, tai kenties tulevaan on mahdollista rakentaa taiteen avulla kohtaamisen voimalla kun itsestä alkaa nousta uutta tekemisen riemua. Jopa ihmisen käsitystä omasta itsestä, maailmasta ja muista ihmisistä voi muuttua. Taiteen avulla kokijana, tekijänä ja etsijänä on mahdollista tavoittaa jotain odottamatonta, joka voi olla pientä tai suurta mutta tavoittajalleen merkityksellistä. (Rinta-Panttila 2007, 49.)

Valokuvat sisältävät informaatiota ja terapeutista potentiaalia, sillä niissä on pintaa syvempi taso. Kaikki kuviin kätkeytyvät elementit eivät ole silmin havaittavissa. Ne voivat herättää tunteita, tunnelmia ja ajatuksia. Kuvat voivat toimia siltana menneisiin muistoihin tai elämän psyykkisiin solmukohtiin. Kuvissa on mahdollista tarkastella itseään etäältä ja luoda välimatkaa. Kuvasta on helpompi puhua kuin itsestään. Kuvaa katsottaessa sitä myös tulkitaan ja se saa näin merkityksiä. Valokuvaaminen luovana toimintana on tulkintojen tekemistä ihmisestä ympäröivästä maailmasta. Luovuus tai luovuusterapiat voivat olla tapa saada asiat hallintaan, jos ihmisen suhde itseen, ympäröivään maailmaan tai muihin ihmisiin on jollain tavalla häiriintynyt. Muiden ihmisten tulkinnat kuvista myös voivat korjata omaa, ehkä vahingollista käsitystä itsestä ja omasta todellisuudesta. (Mannermaa 2000, 61–64.)

Sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöiden ennaltaehkäisevä, hoitava ja kuntouttava valokuvauksen käyttö voidaan määritellä terapeutiksi valokuvaterapiaksi. Valokuvan sovellukset ovat moninaiset sen arkisen luonteen ansiosta. Valokuva ei vaadi teknistä tai taiteellista osaamista, mutta on viestinnällinen väline. Työmuotona valokuvaterapia rinnastetaan taideterapioihin sen ilmaisullisuuden perusteella. (Halkola 2009, 16.)

Tällä hetkellä Suomessa tunnetuin valokuvaterapeuttinen työmuoto on sosiaali- ja taidekasvattaja Miina Savolaisen kehittämä voimauttavan valokuvauksen menetelmä. Savolainen aloitti työnsä 1990-luvun lopussa Hyvösen lastenkodissa Helsingissä ja toteutti siellä Maailman ihanin tyttö -kuvausprojektin. Projektin myötä syntyi Voimauttavan valokuvauksen menetelmä. Sekä Maailman ihanin tyttö -valokuvanäyttelyt että Voimauttavan valokuvauksen menetelmä ovat saaneet ansaittua tunnustusta, ja ovat lisäksi innoittaneet useita erilaisia sosiaali- ja terveysalan yhteisöjä käyttämään valokuvausta asiakkaidensa kanssa. (Halkola 2009, 19.)

Voimauttavan valokuvauksen menetelmässä valokuvien ja kuvaamisen avulla tutkitaan elämäntarinaa, perhesuhteita sekä tehdään näkyväksi omia erilaisia puolia ja rooleja. Valokuvien käyttö voi auttaa selkeyttämään hajanaisia ja tunnepitoisia asioita ja löytämään piiloon jääneitä voimavaroja. Edellytys voimauttavan valokuvauksen käytölle on tasavertaisuus, sillä voimautuminen merkitsee ihmisestä itsestään lähtöisin olevaa sisäisen voimantunteen kasvua eikä näin ollen toista ihmistä voi voimauttaa. Ihmisellä itsellään on myös oikeus valita, millaisilla kuvilla hän haluaa määritellä itseään ja elämäänsä. Ryhmässä työskentely vahvistaa osallistujien kokemusta nähdyksi tulemisesta kokonaisena, moniulotteisena itsenään. (Savolainen 2008.) Valokuva yleensä auttaa nostamaan elämän moninaisuudesta käsiteltäviksi ja nimettäväksi sellaisia teemoja, jotka ovat yksilön kasvulle ajankohtaisia. Valokuva rajaa todellisuutta ja tämä ominaisuus mahdollistaa sen, että yksittäisistä valokuvista ihminen voi valita sen informaation, jonka hän on sillä hetkellä emotionaalisesti valmis vastaanottamaan. (Savolainen 2009, 216.)

8.3 Nainen ja valokuvat

Kulttuurissamme esillä olevat kuvat vaikuttavat voimakkaasti siihen, miten koemme ja näemme itsemme. Olemme nykyaikana jatkuvan kuvatulvan keskellä arkielämässämme. Mielikuviimme maailmasta vaikuttavat televisio, elokuvat, mainokset ja lehdet. Ne luovat merkityksiä ja muokkaavat todellisuuden tajuamme ja minäkuvaamme. Voimakkaasti seksualisoituneessa yhteiskunnassamme normina on useimmiten keskiluokkainen, valkoinen, heteroseksuaalinen länsimainen nainen. Esimerkiksi tyttöjen vaatemuodista on huomattavissa kuinka jo pikkutyttöjen oletetaan olevan seksikkäitä. Naisten määrittellessä itseään toisten katseiden kautta he kadottavat herkästi kosketuksen siihen, mitä itse tuntevat, kokevat tai haluavat naisena olla. Ristiriitaisia vaatimuksia kuvastavat osaltaan nuorten naisten masennus- ja syömishäiriöt. Täydellisen naisen tulisi olla laiha, kaunis, parisuhteessa onnistunut ja menestyä ammatillisesti. Nämä ulkopuolelta luodut ihannekuvat saavat monen naisen kokemaan oman vartalonsa epätyytyttävänä. Valokuvien avulla voidaan rakentaa katsottuna oleminen kokemusta myönteisempään ja naista vapauttavampaan suuntaan. Paljon mahdollisuuksia naisidentiteetin etsimiseen ja vahvistamiseen olisi voimauttavien valokuvien käytössä, sillä niissä asiakas itse valitsee miten toivoo itseään kuvattavan. (Pehunen 2009, 81–84).

9 TYÖSKENTELYPROSESSI

9.1 Työskentelyn suunnitteluvaihe

Lähtökohtaisesti meitä kiinnosti tehdä opinnäytetyötä naistyön parissa. Kiinnostuksen taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan oli herättänyt harjoittelujaksolla seuratut taideterapeuttiset ryhmät sekä vapaavalintaisina opintoina käyty Tartu taiteeseen -niminen kurssi taidelähtöisten menetelmien käytöstä hoitotyössä. HDL:n Munkkisaaren palvelukeskuksessa tehty harjoittelujakso oli tehnyt haittoja vähentävän päihdetyön tutuksi jo ennestään toiselle meistä.

Löysimme Stoori & Sallin tarjoaman naistyön parissa tehtävän opinnäytetyöaiheen koulumme opinnäytetyöaihevälityksestä keväällä 2013. Otimme yhteyttä Stoori & Sallin opinnäytetöistä vastaavaan työntekijään ja sovimme alustavasti työn tekemisestä. Tapasimme Stoori & Sallin työntekijöiden kanssa ensimmäistä kertaa loppukeväästä 2013. Heillä oli toiveena, että tulisimme pitämään syksyllä heidän naistyön asiakkailleen valokuvaukseen liittyvää ryhmätoimintaa. Opinnäytetyöstä vastaavalla työntekijällä oli idea kertakäyttökameroilla kuvaamisesta ja yhdessä suunnittelimme työpajan toteutusta eteenpäin. Jatkoimme viestittelyä sähköpostin välityksellä keväällä ja suunnittelimme alustavasti, että voimavaraistavan valokuvauksen työpaja toteutettaisiin alkusyksystä heti syyskuun alusta lähtien.

Luimme erilaisista menetelmistä käyttää valokuvaa tai valokuvausta erilaisten asiakasryhmien kanssa. Käyttämämme menetelmä ei kuitenkaan voinut olla varsinaista terapiaa, sillä sellaiseen meillä ei ole koulutusta. Toisaalta myöskään osallistujilta pitkäaikaista sitoutumista vaativat menetelmät eivät tulleet kyseeseen. Päädyimme siihen, että kertakäyttökameroilla kuvaaminen ja kuvien yhdessä katseleminen ja niistä albumien kokoaminen olisi tarkoituksenmukaisesti toteutettavissa tämän asiakasryhmän kanssa. Varauduimme siihen, että olisimme voineet toteuttaa pienimuotoisen valokuvanäyttelyn Stoori & Sallin muille asiakkaille, jos osallistujat olisivat halunneet. Kysyessämme tätä työpaja-

työskentelyn aloittamisen jälkeen, he olivat kuitenkin sitä mieltä, etteivät halunneet kuvia näytettävän ryhmän ulkopuolisille.

Loppukesästä 2013 tapasimme jälleen Stoori & Sallin työntekijöiden kanssa ja sovimme työpajan toteutuksesta ja aikatauluista tarkemmin. Stoori & Sallissa on kokoontunut keskiviikkoisin naisten ryhmä, jonka paikalla järjestimme tämän voimavaraistavan valokuvauksen työpajan. Aloitimme työpajan pitämisen syyskuun toisesta keskiviikosta, ja se jatkui viisi viikkoa eteenpäin.

Haimme opinnäytetyöllemme tutkimuslupaa Helsingin Diakonissalaitoksen eettiseltä toimikunnalta. Toimitimme lupahakemuksen liitteineen eettisen toimikunnan 29.8.2013 pidettävään kokoukseen, ja saimme virallisen tutkimusluvan 4.9.2013. Toimitimme tutkimussuunnitelmamme myös palvelualueen johtajalle ja saimme häneltä kirjallisen luvan tutkimuksen tekemiseen 3.9.2013.

Viikkoa ennen ensimmäistä työpajatapaamista kävimme Stoori & Sallin kaikille avoimessa yhteisökokouksessa esittäytymässä ja kertomassa tulevasta voimavaraistavan valokuvauksen työpajasta. Kerroimme työpajan liittyvän opinnäytetyöhömmme. Selvitimme, että tulisimme raportoimaan opinnäytetyössämme työpajan toteutuksen ja toivoisimme myös osallistujilta lupaa käyttää heiltä saatuja haastatteluja lähteenä työssämme. Kuitenkin työpajassa keskustellut henkilökohtaiset asiat tulisivat olemaan luottamuksellisia eivätkä osallistujien henkilöllisyydet kävisi ilmi valmiista työstä. Teimme myös etukäteen A4-kokoisen mainoksen, jota tulostimme ja jätimme Stoori & Sallin seinille. Stoori & Sallin työntekijä lähetti heidän tekstiviestilistallaan oleville 51 naiselle kaksi kertaa mobiili-ryhmäviestin, jossa mainostettiin tulevaa valokuvaustyöpajaa. Tiedotuksesta suurimman osan hoitivat Stoori & Sallin työntekijät, jotka kertoivat Stoori & Sallissa käyville asiakkaille tulevasta työpajasta. He myös hoitivat työpajan tapaauskertojen välissä osallistujien muistuttamisen tulevista tapaamisista, sekä tiedon välittämisen tuttujen kautta niille osallistujille, joita Stoori & Sallissa ei näkynyt.

Sovimme etukäteen Stoori & Saliin työntekijöiden kanssa, että työpajassa käytettävät materiaalit kustantaa Stoori & Salli. Materiaaleihin kuuluivat kertakäyttökamerat ja valokuvien kehitys sekä valokuva-albumeiden askarteluun käytetyt materiaalit, joita Stoori & Sallilla oli varastossa jo ennestään. Me opinnäytetyön tekijät kustansimme omat matkakulumme.

9.2 Työpajan kuvaus

Voimavaraistavan valokuvauksen työpajatyöskentelymme teemana oli ”Minun arkeni”. Idea teemaan syntyi yhdessä Stoori & Sallin työntekijöiden kanssa. Kohderyhmän huomioiden halusimme, ettei aihe tunnu liian vaativalta vaan on mahdollista jokaiselle toteuttaa. Oman arjen kuvaaminen luo kuitenkin mahdollisuuden oman elämän näkemiselle uudessa valossa ja oivalluksien synnylle nimenomaan jokapäiväisestä elämästä, arjesta. Työpajan sisältönä lyhyesti kuvattuna oli antaa Stoori & Sallin naisasiakkaiden kuvata omaa arkeaan heille jaettavilla kertakäyttökameroilla, kehittää kuvat heille, työstää kuvista omat valokuva-albumit ja esitellä ja käydä niitä läpi muiden osallistujien kanssa. Työpajan toteutukseen kuului neljä tapaamiskertaa Stoori & Sallissa. Jokaista kertaa varten meillä oli etukäteen tehty suunnitelma tapaamisten kulusta ja sisällöstä.

9.2.1 Ensimmäinen tapaaminen

Ensimmäisen tapaamisen tavoitteena oli saada kasaan ryhmä työpajatyöskentelyä varten ja tutustua osallistujiin, informoida heitä työpajatyöskentelyn sisällöstä ja aikatauluista sekä saada valokuvaaminen käyntiin.

Suunnitelmanamme oli esittäytyä osallistujille ja tutustua heihin, kertoa osallistujille työpajan tapaamiskertojen aikatauluista ja sisällöstä, sekä jakaa kertakäyttökamerat, opastaa niiden käytössä ja ohjata kuvaaminen teeman mukaan. Halusimme myös ensimmäisellä tapaamisella jakaa osallistujille kirjalliset ohjeet kuvaamiseen, työpajatyöskentelymme aikataulut kirjallisina sekä kirjallisen sel-

vityksen osallistumisen vapaaehtoisuudesta, meillä olevasta vaitiolovelvollisuudesta, sekä siitä kuinka heiltä saamiamme tietoja käytetään opinnäytetyössämme. Suunnitelmana oli myös alustavasti kysellä, toivoisivatko osallistujat kuvia katseltavan vain työpajan ryhmän kesken, vai voisiko niistä kenties kasata pienen näyttelyn Stoori & Sallin muillekin asiakkaille nähtäväksi.

Ensimmäinen kokoontuminen naisasiakkaiden kanssa tapahtui Stoori & Sallin naisten ryhmän omassa tilassa eli Sallissa. Paikalle saapui kuusi asiakasta, joista kaksi oli Stoori & Sallin vertaistyöntekijöitä. Aloitimme esittelemällä itseämme ja kertomalla työpajan tulevasta kulusta. Jaoimme osallistujille kerta-käyttökamerat ja kirjallisen ohjeistuksen kameran käytölle. Kerroimme teemana olevan ”Minun arkeni” ja että osallistujien tehtävänä oli kuvata itse omaa arkeaan sen mukaan mitä he kokevat siihen kuuluvan ja mikä heille on tärkeää omassa arjessa. Heidän oli myös mahdollista antaa jonkun toisen kuvata heitä itseään arjen tilanteissa. Kerroimme osallistujilla olevan viikko aikaa kuvata ja annoimme aikataulut työpajan muille tapaamisille.

Kerroimme osallistujille myös opinnäytetyöstämme ja jokainen heistä allekirjoitti suostumuslomakkeen. Lomakkeessa selvensimme, että työpajaan osallistuminen on vapaaehtoista, osallistujien henkilöllisyydet jäävät vain meidän tietoomme ja että työpajassa esiin tulleita asioita voidaan käyttää työssämme materiaalina, mutta siitä ei voida tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Lomakkeessamme oli erikseen rastitettava kohta, jossa sai ilmaista suostumuksensa tai kieltää kuvien käyttämisen opinnäytetyössämme. Muutama asiakas halusi jättää tämän kohdan rastitettavaksi vasta sen jälkeen kun on nähnyt omat valmiit kuvansa, mutta suurin osa antoi luvan kuviensa käyttöön.

Kysyimme ensimmäisessä tapaamisessa myös, että toivoisivatko osallistujat kuvat saatuaamme, että askartelisimme niistä ryhmän kesken kaikille omat albumit ja katselisimme kuvia vain ryhmän kesken, vai kiinnostaisiko heitä järjestää pienimuotoista näyttelyä kuvistaan Stoori & Sallin muihin tiloihin, jolloin myös muut asiakkaat pääsisivät näkemään kuvia. Muutama asiakas ilmaisi vahvasti tahtovansa, ettei kuvia näe kukaan ryhmän ulkopuolinen, erityisesti

toivottiin, etteivät niitä näe ”Stoorin miehet”. Päädyimme yhteisymmärryksessä siihen, että kuvia tullaan katselemaan vain työpajaan osallistuneiden naisten kesken.

Ensimmäiseen tapaamiseen eivät päässeet kaksi asiakasta, jotka kuitenkin olivat jo aiemmin ilmaisseet kiinnostuksensa työpajaa kohtaan. Heitä varten jätimme kamerat, kirjalliset ohjeet ja suostumuslomakkeet, jotka he saivat Stoori & Sallin työntekijältä muutaman päivän sisällä. Jaoimme siis yhteensä kahdeksan kertakäyttökameraa osallistujille.

9.2.2 Toinen tapaaminen

Toisella tapaamiskerralla oli tavoitteena saada takaisin kertakäyttökamerat ja vaihtaa kuulumisia osallistujien kanssa siitä miltä kuvaaminen oli tuntunut.

Suunnitelmana oli ottaa kamerat vastaan ja pistää niihin nimilaput, jotta saisimme oikeat kuvat takaisin kuvaajille, sekä kuulla osallistujien tuntemuksia siitä, millaista valokuvaaminen oli ollut.

Tapaamisessa oli paikalla neljä asiakasta. Kolme heistä palauttivat kameransa ja yksi toivoi lisää aikaa kuvaamiselle. Stoori & Sallin työntekijä lupasi ottaa vastaan tämän yhden osallistujan kameran pari päivää myöhemmin. Myös kaksi muuta osallistujaa, jotka eivät päässeet toiseen tapaamiseen mukaan, palauttivat kameransa Stoori & Sallin työntekijälle seuraavien parin päivänä aikana. Joimme osallistujien kanssa kakkukahvit ja jutustelimme valokuvaamisesta. Jokainen kertoi jonkin verran mitä he olivat kuvanneet ja miltä se oli tuntunut. Suurimmalle osalle kuvaaminen oli ollut helppoa ja he puhuivat innostuneesta kuvaamisestaan asioista. Yksi asiakas tosin oli ollut niin stressaantunut valokuvaamisesta, että hänelle vaikutti olevan suuri helpotus päästä kamerasta eroon. Ennen työpajan alkua hän odotti rauhattomana kameran luovutusta ja mainitsi monta kertaa lähtevänsä kiireellä pois kunhan pääsee vain kamerasta eroon.

Otettuamme häneltä kameran vastaan hän kuitenkin rentoutui selvästi ja jäikin koko tapaamisen ajaksi juttelemaan kanssamme.

9.2.3 Kolmas tapaaminen

Kolmannen tapaamisen tavoitteena oli jakaa kehitetyt kuvat osallistujille, antaa heidän tutustua niihin ja askarrella itse omista kuvistaan albumi. Sen jälkeen osallistujat saivat halutessaan esitellä muutamia valittuja kuvia muille osallistujille ja ryhmän vetäjille ja kenties kertoa omista kuvistaan toisille.

Suunnitelmana oli, että Stoori & Sallin työntekijä huolehtii kuvien kehittämisestä viikon aikana ja seuraava työpaja pidetään jälleen keskiviikon naisten ryhmän paikalla, tasan viikon kuluttua aiemmasta kerrasta. Suunnitelmana oli käyttää Stoori & Sallissa valmiina olevia askartelutarvikkeita albumeiden askarteluun ja käyttää työskentelyyn niin paljon aikaa kuin osallistujat tarvitsevat.

Stoori & Sallin työntekijän oli määrä viedä kamerat kehitykseen niin, että tasan viikon kuluttua tapahtuvalla kolmannella tapaamiskerralla osallistujat saivat kuvansa takaisin. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, sillä kuvien kehittäminen kesti odotettua pidempään. Jouduimme tämän vuoksi siirtämään kolmatta tapaamiskertaa kokonaisella viikolla, sillä Stoori & Sallissa oli muina päivinä niin paljon ohjelmaa, ettei työpajaa voinut toteuttaa kuin vasta seuraavalla viikolla naisten ryhmälle varattuna ajankohtana.

Kolmannelle tapaamiskerralle saapui vain kaksi osallistujaa. Meidän lisäksi mukana oli Stoori & Sallin työntekijä sekä heillä harjoittelussa oleva sosionomiopiskelija. Tällä kerralla työskentelimme tilassa, jossa oli hyvin pöytätilaa ja Stoori & Sallin askartelutarvikkeita. Osallistujat saivat omat valokuvansa itselleen ja kävivät niitä rauhassa läpi. Tämän jälkeen he askartelivat itse kartonageista kuville albumit, ja kirjoittivat sivuille myös merkintöjä kuvista. Samalla he esittelivät kuviaan ja kertoivat kuviin liittyvistä asioista, sekä niiden herättämistä ajatuksista. Keskustelu rönnsyi luonnollisesti ja saimme kuulla tarinoita heidän

elämästään laajemminkin. Osallistujien avoimuus oman elämänsä vaiheista oli jopa yllättävää. Kumpikaan osallistujista ei jaksanut jatkaa työskentelyä yhtämittaisesti niin pitkään, että olisi saanut albuminsa valmiiksi. Sovimme tapaavamme vielä seuraavalla viikolla samaan aikaan ja toivoimme myös, että muita osallistujia tulisi mukaan. Sovimme Stoori & Sallin työntekijän kanssa, että hän pitäisi muiden osallistujien kuvat ja ne annettaisiin heille seuraavana keskiviikkona jos he tulisivat paikalle.

9.2.4 Neljäs tapaaminen

Neljännän tapaamiskerran tavoitteena oli saada albumit valmiiksi niiden osallistujien kanssa, jotka olivat olleet paikalla edellisellä kerralla. Toivoimme, että paikalle tulisi myös muita osallistujia, joiden kanssa tavoitteet olisivat olleet edellisen tapaamiskerran mukaiset. Kenties olisimme voineet vielä tarvittaessa sopia yhden lisätapaamisen. Stoori & Sallin työntekijät yrittivät viikon aikana välittää tietoa tästä mahdollisuudesta aiempiin tapaamisiin osallistuneille naisille.

Neljännellekin tapaamiskerralle tulivat mukaan kuitenkin vain samat kaksi osallistujaa kuin edellisellä kerralla. Toinen heistä oli tehnyt albuminsa valmiiksi viikon aikana Stoori & Sallissa ollessaan ja toinen jatkoi albumin tekemistä tällä tapaamisella. Paikalla oli lisäksi Stoori & Sallin sosionomiopiskelija. Stoori & Sallin työntekijä ei päässyt osallistumaan tähän tapaamiseen muiden kiireiden vuoksi. Tapaamisen aikana kyselimme kokemuksia ja tuntemuksia vapaamuotoisesti osallistujilta sekä sosionomiopiskelijalta.

9.2.5 Viides tapaaminen

Viides tapaamiskerta tapahtui vain kolmisin meidän opinnäytetyön tekijöiden ja yhden työpajaan osallistuneen naisen kesken. Tämä tapaaminen ei ollut etukäteen suunniteltu, vaan tapahtui mahdollisuuden tarjoutuessa vieraillessamme Stoori & Sallissa työntekijää tapaamassa. Yksi työpajaan osallistunut nainen

sattui olemaan paikalla. Hän ei ollut vielä saanut kuviaan takaisin, joten ehdotimme, että viettäisimme kolmistaan pienen hetken Sallin tilassa jos hänellä olisi aikaa. Osallistuja innostui ideasta. Hän katsoi omat kuvansa läpi ja esitteli meille niistä suurimman osan. Kuvien innoittamana saimme kuulla myös niihin liittyviä tarinoita osallistujan elämästä ja tutustua sitä kautta hänen arkeensa. Osallistujasta, kuten myös meistä, oli mukava katsella kuvia kun aikaa kuvaamisesta oli kulunut jo niin pitkään, että kesäiset ilmat olivat vaihtuneet syksyyn. Ihastelimme yhdessä kuvien kesäisiä auringonsäteitä. Osallistujalle heräsi kuvien kautta ajatuksia esimerkiksi kuvissa näkyvien ihmisten tapaamisesta, joiden näkeminen oli jäänyt vähemmälle kuvausjakson jälkeen. Päällimmäisenä tuntemuksena osallistuja kertoi ihmettelevänsä onko hänen arkensa todella näin tyhjää ja suunnittelevansa suuria muutoksia omaan elämäänsä tulevaisuudessa.

9.3 Työpajatyöskentelyn arviointi

Haastattelimme yksilöhaastatteluna Stoori & Sallin työntekijää, joka oli mukana työpajojen toteutuksessa. Kysyimme häneltä Stoori & Sallin työntekijöiden odotuksista ja miten ne hänen mielestään toteutuivat, miten hänen mielestään työpajaan osallistuneet naiset kokivat valokuvaamisen, ja oliko tämä kokemus hänen silmissään heille merkityksellinen. Kysyimme työntekijältä myös, mitä hän mahdollisesti muuttaisi työpajan toteutuksessa. Stoori & Sallissa harjoittelujaksoaan tekevää sosionomi-opiskelijaa sekä työpajaan osallistuneita naisia haastattelimme vapaamuotoisesti viimeisten tapaamisten aikana. Kyselimme osallistujilta heidän odotuksistaan työpajaa kohtaan ja niiden toteutumisesta, heidän tuntemuksiaan työpajatyöskentelystä ja itse kuvaamisesta sekä mitä ajatuksia kuvat herättivät heissä. Kysyimme myös, mitä he muuttaisivat työpajan toteutuksessa. Sosionomiopiskelija oli mukana vain parilla viimeisellä tapaamiskerralla ja kysyimme häneltä lyhyesti miten työpajan toteutus hänen mielestään onnistui.

Kaikki viimeiseen kertaan saakka osallistuneet naiset kertoivat tulleen mukana positiivisella ja odottavaisella mielellä. Koemme itse, että työpajan suunnittelu ja siitä tiedottaminen onnistui hyvin. Oli mielestämme tärkeää, että kävimme henkilökohtaisesti Stoori & Sallin yhteisökokouksessa esittelemässä itsemme jo ennen työpajan alkua. Suurimman tiedotustyön tekivät kuitenkin luonnollisesti Stoori & Sallin työntekijät jakamalla etukäteen tietoa tulevasta työpajasta kaikille naisasiakkaille, jotka Stoori & Sallissa kävivät aloitusta edeltävällä viikolla.

Stoori & Sallin odotuksena oli tavoittaa erilaisia naisia, erityisesti nuoria kävijöitä, tarjota heille vaihtelua ja saada heidät aktivoitumaan ja osallistumaan. Työntekijän mielestä odotus toteutui siinä mielessä, että projektiin lähti mukaan nuorempia naisia, myös heille uusia tuttavuuksia. Alussa osallistujamäärä oli kahdeksan ja mukana oli myös aktiivisesti päihteitä käyttäviä ja mielenterveysongelmissa kärsiviä. Myönteistä suuren osallistujamäärän lisäksi oli myös se, että mukaan lähti hyvin erilaisia naisia. Eri-ikäisiä ja erilaisia kokemuksia kohdanneita osallistujia yhdistävä tekijä oli naiseus. Alussa osallistujat olivat innostuneita, joten vähän yllättävänä ja harmillisesti myöhemmin paljastui, että osa naisista kuitenkin oli kokenut valokuvaamisen stressaavaksi ja kuormittavaksi. Valokuvaaminen oli kuitenkin tarkoitettu vapaaehtoiseksi virikkeeksi ja iloiseksi asiaksi. Viikko tuntui joidenkin mielestä liian lyhyeltä ajalta kuvata, ja jotkut ottivat valokuvaamisesta paineita, mitä ei osattu odottaa.

Kun Stoori & Sallista toivottiin meidän toteuttavan naisasiakkaiden kanssa valokuvauksen työpajan, työntekijöillä oli alunperinkin ajatuksena, että tämä työpaja kestäisi useamman tapaamiskerran ajan ja vaatisi siis jonkinlaista sitoutumista asiakkailta. Stoori & Sallin työntekijät kertoivat, että heidän tarjoamansa aktiviteetit asiakkaille ovat yleensä lyhytkestoisia ja vain yhden kerran pituisia. Näin niihin yleensä tulevat osallistuvat ihmiset, jotka sattuvat olemaan paikalla tai jotka pystyvät tulemaan varta vasten paikalle joltain järjestettyä ohjelmaa varten. Valokuvaustyöpajan suhteen suurin epävarmuustekijä oli nimenomaan se, pystyisivätkö Stoori & Sallin asiakkaat sitoutumaan työpajaan usean viikon ajaksi. Olimme myönteisesti yllättyneitä, kun täyteen kuvatut kamerat palautuivat kaikil-

ta osallistujilta kahta lukuunottamatta. Kuvittelimme, että kehitettyjen kuvien takaisin saaminen houkuttelisi osallistujat paikalle myös seuraavalla kerralla. Valitettavasti kävikin niin, että vain kaksi osallistujista saapui paikalle. Sovimme vielä yhden ylimääräisen tapaamiskerran siinä toivossa, että aiemmin estyneet osallistujat saisivat kuvansa takaisin, pääsisivät tekemään niistä albumin ja kertomaan meille kokemuksistaan. Viimeiselle tapaamiskerralle saapui kuitenkin vain samat kaksi osallistujaa, kuin edellisellä kerralla.

Sitoutumisen haastavuuden huomasi myös siitä, että emme edes tavanneet kaikkia osallistujia, sillä he eivät sattuneet käymään päiväkeskuksella naistenryhmän aikaan, jolloin työpaja sovitusti pidettiin. He saivat kamerat jälkikäteen sekä täyttivät suostumuslomakkeet ja ja palauttivat ne sitten suoraan Stoori & Sallin työntekijälle. Kaikkia kameran saaneita osallistujia oli kyllä tiedotettu työpajan tapaamisajankohdista suoraan työntekijöiden toimesta, lisäksi päiväkeskuksen seinillä oli työpajasta kertovia ilmoituksia. Stoori & Sallissa harjoittelussa ollut sosionomiopiskelija kertoi myös, ettei kukaan muista osallistujista ollut edes kysellyt kuviensa perään. Ennen työpajan aloitusta toivoimme, että kuvien itselleen saaminen ja niistä albumin rakentaminen olisi tarpeeksi suuri ”porkkana”, jotta osallistujat jaksaisivat pysyä mukana koko työpajan alusta loppuun. Näin ei kuitenkaan valitettavasti ollut.

Luultavasti tämän kaltaisen asiakasryhmän kanssa tässä muodossa toteutetun valokuvaustyöpajan suurin heikkous on sen kesto ja vaatimus sitoutumisesta. Myös työpajaan osallistunut vertaistyöntekijä koki, että useilta Stoori & Sallin asiakkailta saattaa olla liikaa vaadittu sitoutua useamman viikon ajan tiettyyn aikaan tapahtuvaan ohjelmaan. Hän kertoi tämän näkyneen selvästi muissakin aiemmin toteutetuissa hankkeissa. Myös sosionomiopiskelija mietti, että esimerkiksi teemapäivä voisi toimia paremmin Stoori & Sallin asiakkaiden kanssa.

Stoori & Sallin työntekijä uskoi, että valokuvatyöpaja jäi varmasti työpajassa loppuun asti olleiden mieleen. He tekivät kuviensa kautta huomioita omasta elämästään ja saivat näkökulmaa omaan arkeensa. Kaksi naista osallistui kuvien katseluun ja albumin kokoamiseen varatulle tapaamiskerralle. Jälkeenpäin

työntekijä mietti, oliko asetelma huono, kun mukana oli työntekijä, kaksi työpajan vetäjää, päiväkeskuksen harjoittelija ja kaksi osallistujaa. Saivatko osallistujat tarvitsemansa rauhan kuvien katseluun, kun niin moni seurasi heidän tekemisiään. Osallistujat eivät itse tuoneet esille, että kyseinen asetelma olisi häirinnyt heitä. Kuvien katselun myötä osallistujat rupesivat työstämään elämäänsä hieman pidemmältäkin ajalta ja kertoivat hyvin avoimesti oman elämänsä vaiheista. Emme työpajan vetäjinä kokeneet, että tämä asetelma olisi ollut painostava. Ainakaan asiakkaista ei voinut sellaista suoraan päätellä. Pyrimme myös Stoori & Sallin työntekijän ja harjoittelijan kanssa tarkoituksella puuhailemaan itse hiukan askartelutarvikkeiden parissa osallistujien askarrellessa. Näin halusimme antaa heille myös kiireetöntä ja paineetonta aikaa katsella rauhassa omia kuviaan ja toivoimme, ettei vaikuttaisi siltä, että olemme tilassa vain tarkkailemassa heitä. Osallistujat tutkivat sekä omia, että toistensa kuvia hyvällä mielellä ja tuntuivat olevan aidosti kiinnostuneita toistensa kuvista.

Mielestämme työpajan pitäminen sujui suunnitellusti ja sujuvasti. Kahden loppuun asti mukana pysyneen osallistujan suhteen olimme tyytyväisiä toteutukseen ja tapaamisten kulkuun. Oli tietysti valitettavaa, että muut osallistujat jostakin syystä eivät osallistuneet enää kahdelle viimeiselle kerralle, eivätkä näin ollen päässeet ollenkaan yhteisesti muiden kanssa jakamaan kokemuksia tai kertomaan omista kuvistaan.

Vain naisten kesken suljettu ryhmä ja rauhallinen yksityinen tila toimivat hyvin, koska naisten tuntui olevan turvallista puhua omasta elämästään vähintäänkin jossain määrin. Saimme kuulla esimerkiksi parisuhdeasioista sekä lapsuuteen ja huumeiden käytön aloittamiseen liittyvistä arkaluontoisista tapahtumista. Stoori & Sallin työntekijä mainitsi myös, että heidän mielestään vain naisille rauhoitettu tila, eli ”Sallin puoli”, toimii hyvin mahdollistamalla naisten irrottautumisen omaan toimintaan. Usein Stoori & Sallin yhteisössä näkyy, että miehet määrittävät naisten tekemisiä jonkun verran, esimerkiksi hoputtamalla naisia mukaansa lähtiessään.

Stoori & Sallin työntekijä myös koki, että vaikka kaikilla osallistujilla oli hyvin erilaiset taustat niin heitä yhdistävä tekijä, naiseus, teki luottamuksellisen ilmapiirin mahdolliseksi. Naiset tuntuivat myös viimeisillä kerroilla omia kuvia esitellessään mielellään kertovan hiukan omasta elämästään ja jotkut kuvista herättivät myös aika intiimejäkin muistoja, jotka he kokivat voivansa jakaa pienen ryhmän kesken. Tähän asiaan saattoi vaikuttaa myös se, että viimeisillä kerroilla ihmisten ollessa paikalla hiukan eri aikoihin, esimerkiksi toisen osallistujan ollessa tupakkatauolla toinen osallistuja tuntui luottavan meihin kuuntelijoina niin, että halusi jakaa omasta elämästään hyvin vakaviakin asioita. Voidaan pohtia, olisiko näin luottamuksellisen ilmapiirin syntyminen ollut mahdollista näin lyhyessä ajassa jos osallistujia olisi ollut ryhmässä viimeisilläkin kerroilla useampia. Olisivatko naiset silloin tunteneet uskaltavansa jakaa myös toisilleen asioita, joita nyt jakoivat vain meille. Meille, ulkopuolisille, tiettyjen asioiden kertominen voi olla jossain määrin jopa helpompaa sillä asiakkaat tietävät meillä olevan vaitiolovelvollisuus ja näin ollen heidän kertomansa asiat eivät varmasti leviä ulkopuolisille tai muille Stoori & Sallin asiakkaille.

Mielenkiintoista oli, että kaksi työpajaan osallistuneista naisista tuntui kuviinsa tutustumisen jälkeen hämmästyvän sitä, kuinka tyhjältä heidän arkensa näytti. He molemmat toisistaan tietämättä pohtivat aivan samalla tavalla, eikö heidän arkeensa todella kuulu tämän enempää toimintaa. He korostivat molemmat sitä, että arki on tällä hetkellä näin tylsää. Ero oli vain siinä, että toinen puhui enemmän menneestä, jolloin arki oli ollut vilkkaampaa ja toinen keskittyi ajatukseen siitä, että hänen täytyy tehdä asialle jotain, jotta tulevaisuudessa arki oli täydempää. Stoori & Sallin työntekijä myöhemmässä keskustelussa koki tämän myös kiinnostavaksi seikaksi ja pohti, voisiko tämä ilmiö johtua siitä, että huu-meiden kanssa eläminen on kuin vuoristorataa ja juuri arjen tasaisuus voi olla haasteena ja oppimisen kohteena päihteiden käytöstä toipujalla.

Osallistujien voimavaroja tukevana näkisimme esimerkiksi sen, että osallistujat olivat kaikki kuvanneet heille merkityksellisiä ihmisiä ja eläimiä, sekä paikkoja, kuten kotia, mummolaa tai siirtolapuutarhamökkiä. Näistä puhuessaan osallistujat tunsivat selvästi kiintymystä ja ylpeyttä. Yhdelle osallistujalle oli tärkeää esi-

merkiksi esitellä kuvia läheisestä, jolla meni aikaisemmista vaikeuksista huolimatta nykyään oikein hyvin. Tällainen läheinen voi toimia hyvin inspiroivana roolimallina ja luoda toivoa omaan elämään. Toinen oli ottanut suurimman osan kuvista sukulaisen luona, ja kertoi mielellään kuinka tämä ihminen on hänelle erittäin tärkeä ja hän viettää sukulaisen luona paljon aikaa. Tästä hänelle tuli myös mieleen, että pitäisi taas soittaa kun ei olekaan kuvien ottamisen jälkeen tullut pidettyä yhteyttä.

Kysyimme osallistujilta olisiko heillä parannusehdotuksia tai mitä he muuttaisivat työpajan toteutuksessa. Kaksi osallistujista oli täysin tyytyväisiä työpajan toteutukseen eivätkä keksineet mitään parannusehdotuksia. Yksi osallistuja olisi toivonut ainoastaan, että kuvaamiseen olisi ollut aikaa kaksi viikkoa. Projektin toteutuksessa Stoori & Sallin työntekijä muuttaisi lähinnä käytännön asioiden järjestelyjä. Hän määritteli tarkemmin miten käytännössä tehtävät jaettaisiin, esimerkiksi vaikka kameroiden haku. Työntekijän mielestä työpaja sopi hyvin matalan kynnyksen paikkaan ja alkujaan mukaan lähti kuitenkin kahdeksan ihmistä, mikä ennusti hyvää. Päihdemaailman karu totuus kuitenkin on se, että sitoutuminen ei ole vahvaa ja se tuli tämänkin matkan varrella esiin. Kaksi osallistujaa, jotka olivat aktiivisesti mukana alusta loppuun, ovat muutenkin aktiivisia Stoori & Sallissa. Positiivisena asiana jäi mieleen, että mukaan lähti alunperin sellaisia henkilöitä, jotka eivät muuten ole osallistuneet päiväkeskuksen järjestämiin projekteihin.

Jälkeenpäin mietittynä tuntuu, että olisimme voineet ainakin panostaa Stoori & Sallin seinille tehtyyn mainokseen ja tehdä siitä houkuttelevamman esimerkiksi väritulostuksella. Toisaalta Stoori & Sallin työntekijä oli sitä mieltä, että se tuskin olisi kuitenkaan vaikuttanut osallistujien määrään. Tuntui myös hiukan epämu-kavalta, että Stoori & Sallin työntekijä joutui hoitamaan niin suuren osan tiedot-tamisesta. Tähän tosin ei ehkä ole ratkaisua sillä osallistujat selvästi tarvitsivat jatkuvaa muistuttelua ajankohdista ja tulevista tapaamisista, eikä tätä olisi voi-nut oikein hoitaa kukaan muu kuin jatkuvasti paikalla olevat työntekijät.

Vaikka jaoimmekin ensimmäisellä kerralla kirjallisen tiedotteen työpajan päivämääristä ja tapaamiskertojen ohjelmasta, niin ehkä juuri tälle kohderyhmälle spesifisesti oli tyypillistä, että henkilökohtaista muistuttamista tarvittiin usein ja toistuvasti.

10 POHDINTA

10.1 Prosessin pohdinta

Toteutimme opinnäytetyömme kokonaisuudessaan melko tiukalla aikataululla. Työpajan toteuttamiseen meillä oli onneksi hyvin aikaa ja pystyimme toteuttamaan tapaamiset juuri sellaisella aikataululla kuin Stoori & Sallissa toivottiin. Meillä kummallakaan ei ollut enää sellaisia sitovia opiskeluja jäljellä, mitkä olisivat vieneet aikaamme opinnäytetyön tekemiseltä. Tämä oli hyvä asia sen kannalta, ettei meille tuottanut ongelmia joustaa kun työpajan tapaamisten toteutukset Stoori & Sallissa venyivät alkuperäisestä suunnitelmasta.

Tämän raporttina toimivan opinnäytetyön kirjoittamiseen meillä oli aikaa kokonaisuudessaan vain muutama kuukausi. Jouduimme kirjoittamaan varsinkin työpajan toteutuksen jälkeen viimeiset pari viikkoa päivittäin melkein täysipäiväisesti. Tämä tuntui jopa odotettua kevyemmältä, sillä pystyimme keskittämään kaiken energian tälle työlle kun kummallakaan meistä ei ollut muita velvollisuuksia samaan aikaan. Näin saimme hyvän kirjoitusvireen päälle eivätkä asiat ehtineet unohtua kun kirjoittamiseen ei tullut taukoja. Selkeä ja tarpeeksi lähellä oleva palautuspäivämäärä työlle motivoi reippaaseen työhön tarttumiseen.

Toisaalta enemmän aikaa työn tekemiselle olisi voinut antaa mahdollisuuden ottaa taukoja työstä, tarkastella sitä uusin silmin tauon jälkeen ja kenties löytää sitä kautta jotain erityistä mikä kiireessä jää huomaamatta. Stressi työn palauttamisajankohdan lähestymisestä vähensi myös mahdollisuutta tutustua rauhasa esimerkiksi sellaiseen lähdekirjallisuuteen, joka ei niin itsestään selvästi liity juuri meidän työhömmä mutta josta olisi kuitenkin saattanut löytyä uusia näkökulmia.

Työn parhaana antina koimme kuitenkin itse työpajatyöskentelyn ja sitä kautta Stoori & Sallin naisasiakkaisiin ja heidän kanssaan tehtävään työhön tutustumi-

sen. Oppiminen tapahtuu aina parhaiten käytännössä, eikä teoria voi koskaan selittää tai opettaa sitä millaista haittoja vähentävän päihdetyön asiakkaiden aito kohtaaminen on käytännössä. Toivomme, että mahdollisuuksia tämän kaltaiseen työskentelyyn tarjoutuu meille jatkossakin.

10.2 Ammatillinen kasvu

Olemme tulevana sairaanhoitajina kiinnostuneet voimavaraistavien menetelmien käytöstä niiden päihde- ja mielenterveystyön asiakkaiden kanssa, joiden on vaikea kiinnittyä palveluihin tai joita julkiset palvelut eivät riittävällä tavalla tavoita. Meitä kiinnosti erityisesti se, miten asiakkaat itse kokivat valokuvatyöskentelyn ja sen mahdollisesti voimavaraistavan vaikutuksen. Henkilökohtaisesti koemme, että yhteiskunnallisesti olisi merkittävää hyödyntää ja lisätä taidelähtöisten menetelmien käyttöä.

Työpajatyöskentelyä toteuttaessamme olimme osana moniammatillista tiimiä. Stoori & Sallissa on sekä sosiaali- että terveysalan ammattilaisia, jotta siellä asioiden kokonaisvaltainen tukeminen onnistuisi parhaalla mahdollisella tavalla. Asiakkaiden ollessa moniongelmaisia päihteidenkäyttäjiä, on tärkeää, että eri näkökulmat ja vuorovaikutustietoinen yhteistyö toteutuvat, jotta jokainen asiakas saa itselleen parasta mahdollista tukea ja hoitoa. Tämä voi olla esimerkiksi hygieniaohtausta ja puhtaita vaatteita tai terveyspalveluja ja puhtaita neuloja.

Meille sairaanhoitajaopiskelijoille tämä oli ammatillinen oppimiskokemus, jonka kautta pääsimme tutustumaan uuteen, erilaiseen työympäristöön ja olemaan sivusta seuraajien sijaan aktiiviset työpajan ohjaajat, jotka yrittivät parhaansa mukaan kannustaa ja innostaa ennestään tuntematonta asiakaskuntaa ottamaan osaa työskentelyyn. Työpajan toteutuksen kannalta jouduimme ottamaan huomioon hyvin paljon uusia asioita, joita aiempien asiakaskokemusten perusteella oli vaikea ottaa huomioon. Oman aiemman osaamisen reflektointi oli siis suuressa osassa uudesta tilanteesta oppimista. Pääsimme kokemaan myös

epäonnistumisen kautta tapahtuvan oppimisen merkityksen, kun tekemämme suunnitelmat eivät edenneetkään täsmälleen kuten oli suunniteltu.

Sairaanhoitajan työnkuvaan ei kuulu ainoastaan sairauksien fyysinen hoitaminen vaan myös eri elämäntilanteissa olevien ihmisten voimavarojen tukeminen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja asiakkaan tukeminen ja aktivoiminen. Haittoja vähentävässä päihdetyössä asiakkaiden vastuunottoon ohjaaminen on suuri osa työnkuvaa ja tärkeää jokaiselle ammattiryhmälle moniammatillisessa työskentelytiimissä. Meille oli hieno oppimistilaisuus päästä osaksi tällaista tiimiä ja tekemään työtä Stoori&Sallin asiakkaiden kanssa ja hyväksi.

Oli mielenkiintoista ja opettavaa päästä tutustumaan ja oppia ymmärtämään Stoori & Sallin kaltaisessa paikassa tehtävän työn erityispiirteitä. Haittoja vähentävässä päihdetyössä onnistumisen kokemukset eivät tule samoista asioista kuin kenties paikassa, jossa oman työn jäljen näkee asiakkaan selkeästi parantuneena tilana. Haittoja vähentävässä työssä tyytyväisyys työn tulokseen on pienissä hetkissä ja onnistumisissa kun asiakkaiden tilanteet ja tila voivat mennä vuoristorataa eikä työn tavoitteena voidakaan pitää esimerkiksi asiakkaiden pääsemistä irti huumeista ja kiinni työelämään. Käytännössä tätä tarkoitti esimerkiksi sen kokeminen ja oppiminen Stoori & Sallin omilta työntekijöiltä, että muutamankin asiakkaan mukana pysyminen useamman tapaamiskerran työpaikassa on saavutus, eikä tappio.

10.3 Työn eettisyys ja luotettavuus

Anonymiteetti, eli osallistujien mahdollisuus pysyä anonyymeinä kuuluu tutkimusetiikan perusteisiin. Tutkijan tulee tehdä kaikkensa, jotta tutkittavien henkilöllisyys säilyisi suojattuna. Tutkimusaineiston käsittelyssä on noudatettava luottamuksellisuutta ja luottamuksellisuuden takaaminen on tutkijan moraalinen velvollisuus. (Mäkinen 2006, 114–116.)

Tätä opinnäytetyötä kirjoitettaessa ja sen sisältöä pohdittaessa esimerkiksi ohjaajien kanssa, olemme käyttäneet työpaikkaan osallistuneista naisista vain termiä

”osallistuja”, pitäen heidän henkilöllisyytensä salassa. Mielestämme tämän työn tulosten kannalta ei ollut tarpeellista eritellä osallistujien tekemisiä tai sanomia asioita käyttämällä heistä erottelevia termejä kuten ”osallistuja 1” ja ”osallistuja 2”. Näin osallistujien anonymiteetti myös säilyy paremmin.

Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena, mutta toteuttamamme työpaja oli silti luottamuksellinen ryhmä ja pidämme kiinni vaitiolovelvollisuudesta ryhmän kesken puhutuista asioista. Varmistimme osaltamme, että kaikki osallistujat tiesivät, että ryhmässä puhutut asiat pysyvät salassa. He tiesivät myös, että käytämme epämuodollisissa haastatteluissa kyselemiämme asioita opinnäytetyössämme, mutta heidän henkilöllisyytensä eivät tule työssä ilmi.

HDL:n eettisen toimikunnan ohjeiden mukaan tutkimuksen aineisto tulee hävittää tutkimuksen valmistuttua, ellei toisin olla jo aiemmin sovittu (Helsingin Diakonissalaitos 2013). Osallistujia, työntekijää ja opiskelijaa haastatellessamme teimme sekä muistiinpanoja, että nauhoitimme keskustelua. Nämä paperit ja nauhoitukset hävitettiin asianmukaisesti sen jälkeen kun niissä oleva tieto saatiin talteen tähän työhön.

Pyysimme jokaiselta osallistujalta kirjallisena luvan kuvien käyttöön tässä opinnäytetyössä. Valokuvien kehittämisen kanssa kävi hyvä tuuri ja työpajaan osallistujat saivat kuvistaan tuplakuvat kaupan päälle. Heille sopi näin ollen antaa meille muutamia itse valitsemiaan kuvia käytettäväksi tässä työssä kuvituksena. Varmistimme vielä suullisesti uudestaan meille kuvia antaneilta osallistujilta, että heille sopii niiden käyttäminen opinnäytetyössämme.

10.4 Johtopäätökset

Toiminnallisen opinnäytetyömme tuotteena oli voimavaraistavan valokuvauksen työpaja ja malli sen toteuttamiseksi erityispäiväkeskus Stoori & Sallin naisasiakkailla. Työpajan toteuttaminen onnistui mielestämme hyvin, vaikka aikataulut eivät täysin pitäneet ja jouduimme järjestämään ylimääräisiä tapaamiskertoja. Työpajaan osallistuneet naiset kertoivat myös olleensa tyytyväisiä työpajatyöskentelyyn ja kokeneensa työskentelyn myönteisenä. Mitään varsinaisesti kielteistä palautetta emme saaneet. Mielestämme työpaja tuki Stoori & Sallin työn tavoitteiden saavuttamista ainakin niiden naisten osalta, jotka jatkoivat mukana loppuun saakka. Yhdessä ryhmässä toimiminen tukee yhteisöllisyyttä ja vertaisellisuutta ja toisten kuvien kautta naiset pääsivät jollain lailla edes hetkeksi osaksi toistensa arkea. Ryhmään tuleminen sovittuina ajankohtina ja kameran kanssa toimiminen varmasti tuki vastuunottoa ja oman elämän kuvaaminen oma-aloitteisuutta. Voimavaroja tukevana koimme sen, että naiset olivat kuvanneet niin monia heille merkityksellisiä asioita, ihmisiä ja paikkoja, joista he puhuivat tunteikkaasti ja joita he esittelivät ylpeydellä.

Jatkon kannalta emme voi ainakaan täysin varauksetta sanoa, että tämä työpaja soveltuisi käytettäväksi Stoori & Sallin kaltaisessa ympäristössä. Materiaalien kuten kameroiden hankkimisen kannalta työtä vaikeuttaa se, että on vaikea arvioida kuinka monta osallistujaa paikalle saapuu. Ihmisten jättäytyessä työskentelystä pois osa työstä menee tavallaan harmittavasti hukkaan. Vähintäänkin osa mahdollisesta voimavaraistavasta potentiaalista valuu hukkaan jos osallistujat eivät tule mukaan katselemaan ja käsittelemään kuvia yhdessä ryhmän kanssa vaikka he halutessaan saisivatkin ne myöhemmin itselleen. Ehkä työpajan voisi toteuttaa joskus jatkossa tilannekohtaisen harkinnan mukaan pohtien etukäteen olisiko asiakkaina juuri kyseisellä hetkellä naisia, joiden voisi kuvitella pystyvän sitoutumaan toimintaan ja hyötyvän työpajatyöskentelystä.

Työpajan etuna voidaan kuitenkin pitää sitä, että se on toteutettavissa pienin resurssein. Kertakäyttökameroiden osto ja kuvien teettäminen on melko edullista ja askartelutarvikkeita useista sosiaali- tai terveysalan paikoista löytyy valmii-

na tai niitäkin voidaan hankkia kohtuuhinnalla. Työpajan toteuttamiseen riittää yhden työntekijän panos sillä se voidaan toteuttaa yhden ohjaajan tekemänä, ja ohjaajana voi olla paikan oma työntekijä.

Tämän tyylinen työpaja sopisi mielestämme käytettäväksi muuallakin kuin haittoja vähentävän päihdetyön alueella. Esimerkiksi kuntouttavassa hoitotyössä asiakkaat voisivat hyötyä voimavaraistavasta työskentelystä. Taidelähtöisten menetelmien käyttöä voisi sisältyä sairaanhoitajien koulutukseen ja opiskelijat voisivat toteuttaa harjoitustöinä tämäntyyllisiä työpajoja. Tutkimusaiheeksi esimerkiksi opinnäytetyöhön ehdottaisimme laadullista tutkimusta siitä, tukiko vastaava työpaja osallistujien voimavaraistumista.

LÄHTEET

- Halkola, Ulla; Mannermaa, Lauri; Koffert, Tarja & Koulumäki Leena 2009. Valokuvan
terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.
- Havio, Marjaleena; Inkinen, Maria; Partanen, Airi (toim.) 2008. Päihdehoitotyö.
Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Helsingin Diakonissalaitos, erityispäiväkeskus Stoori & Salli.
https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/PMi_STOORI_SALLI.pdf
Lainattu 14.10.2013
- Helsingin Diakonissalaitos. Lausunnon hakeminen eettiseltä toimikunnalta. Viitattu 24.10.2013. Saatavissa:
<https://www.hdl.fi/fi/toiminta/tutkimus/eettisen-toimikunnan-lausunto>
- Hiltunen, Tarja; Kujala, Virpi; Mattila, Kati-Pupita 2005. Näkyvä piilo - Päihde-
ongelmaisen naisen matka haavoittuneesta lapsuudesta eheyteen.
Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hurme, Toivo 2002: Harmin paikka? Haittojen vähentämisen käsitteellinen on-
gelmallisuus huumepolitiikassa. Yhteiskuntapolitiikka. 67:5, 415–
422
- Ikonen, Yrmy 2009. Yhteisöhoito. Tietoisku Päihdelinkki-sivustolla. Viitattu
23.10.2013. Saatavissa: [http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/648-](http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/648-yhteisohoitto)
yhteisohoitto
- Karttunen, Teija 2013. Nais erityisen työotteen elementeistä päihdehoidossa.
Teoksessa Elina Virokannas & Sanna Väyrynen (toim.) 2013. Var-
joja naiseudessa. Kuopio: Unipress, 220–240.
- Korkiamäki, Riikka; Nylund, Marianne; Raitakari, Suvi & Roivainen, Irene 2008.
Yhteisö sosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapin-
nassa. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Kor-
kiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Jyväskylä:
PS-Kustannus, 9–22.
- Lappalainen-Lehto, Riitta; Romu, Marja-Liisa; Taskinen, Mailis 2008. Haastee-
na Päihde. Ammatillisen päihdetyön perusteet. Helsinki: WSOY
Oppimateriaalit Oy.

- Lydén, Hilkka 2010 (toim.) Naisten kanssa tehtävä päihdetyö -opas. Helsinki: Paintek Oy. Viitattu 21.10.2013. Saatavissa: <http://www.paihdelinkki.fi/opaat/?c=naisten-kanssa-tehtava-paihdetyo>
- Mannermaa, Lauri 2000. Uusia tapoja katsoa ja tuntea, nähdä ja oivaltaa. Teoksessa Tuula Heikkilä, Leena Paloheimo & Ilkka Taipale 2000. Mieli ja taide. Vantaa: Printway Oy, 61–74.
- Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nikkilä, Juhani & Paasivirta, Leena 2007. Arjen johtajuus. Helsinki: Suomen sairaanhoitajaliitto Oy.
- Opetusministeriö 2006. Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon. Koulutuksesta valmistuvien ammatillinen osaaminen, keskeiset opinnot ja vähimmäisopinnot. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:24. Viitattu 16.10.2013. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/tr24.pdf>
- Pehunen, Pirkko 2009. Omakuvat ja perhevalokuvat psykoterapiassa. Teoksessa Ulla Halkola, Lauri Mannermaa, Tarja Koffert & Leena Koulumäki. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim, 75–92.
- Pesonen, Anita 2007. Yhdessä – osallisina. Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 44–47.
- Raitakari, Suvi 2008. Aukkojen kiinnipitäminen ja irtipäästäminen. Neuvottelu- ja yhteisön tavoittelemattomasta jäsenyydestä. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-Kustannus, 225–244.
- Rauhala, Henna 2011. Palveluohjaus. Työmalli huumeita käyttävien asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Omaiset huumeidenkäytön tukena ry:n julkaisu. Helsinki: PicaScript Oy.
- Rinta-Panttila, Kirsi 2007. Kokemus arvokkuudesta. Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 48–52.

- Savolainen, Miina 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment Oy.
- Savolainen, Miina 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa Ulla Halkola, Lauri Mannermaa, Tarja Koffert & Leena Koulu. Valokuvan terapeuttilinen voima. Helsinki: Duodecim, 211–228.
- Varto, Juha 2003. Tietäminen toiminnallisessa tutkimuksessa. Teoksessa Hanna Vilkkä & Tiina Airaksinen. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilen, Marika; Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Vilkkä, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ålander, Taru 2013. Työntekijä, Helsingin Diakonissalaitoksen erityispäiväkeskus Stoori & Salli. Henkilökohtainen tiedonanto 8.10.2013.

LIITE 1: SUUNNITELMA TYÖPAJAN TAPAAMISKERROILLE

1.tapaaminen. Esittäytyminen ja tutustuminen osallistujien kesken. Kertominen työpajan toteutuksesta, opinnäytetyöstämme ja työpajan luottamuksellisuudesta. Suostumuslomakkeiden täyttö. Kameroiden jakaminen ja tehtävänanto kuvata teemalla ”Minun arkeni”. Kirjallisen tehtävänannon ja tiedotteen jakaminen tapaamiskerroista.

2.tapaaminen. Kameroiden kerääminen osallistujilta ja puhuminen kuvaamisen herättämistä tunteista.

3.tapaaminen. Kehitettyjen kuvien palautus osallistujille. Valokuva-albumeiden askartelu omista kuvista ja valittujen kuvien esittely muille osallistujille. Kuvien herättämistä ajatuksista puhuminen yhdessä.

4.tapaaminen. Valokuva-albumeiden loppuun tekeminen, mikäli ne jäivät kesken edellisellä kerralla. Kuvien yhteisen katselun jatkaminen. Yhteinen keskustelu siitä, millä lailla asiakkaat kokivat työpajatyöskentelyn.

LIITE 2: TYÖPAJAN OSALLISTUJIEN OTTAMIA VALOKUVIA

Tyypilliset ostokset kaupasta.

Tärkeä kesäviettopaikka.

Kirjastosta lainattu kirja. Lukeminen on rakas harrastus.

Itse kasvatettu mansikka.